

**THE DISPERSAL OF THE
LIBRARY OF WUNDERKAMMER
LTD PENSION FUND.**

**CATALOGUE 539:
WUNDERKAMMERN (REMAINS).
PART ONE. ORDER
FASCICLE THREE: MUSEUMS**

**BJÖRCK & BÖRJESSON
ANTIQUARIAN BOOKSELLERS
ESTABLISHED 1901**

**THE STANDARD WORK
ON THE HISTORY OF MUSEUMS.**

55.

MURRAY, David: *Museums, their history and their use: With a bibliography and list of museums in the United Kingdom*. Glasgow: James MacLehose & Sons, 1904. In three volumes. Octavo. Publisher's cloth, edges untrimmed; pp. xvi + 340; (4) + 364; (4) + 343 + (1) blank; remnants of paper labels on spines, stamp to the last page in all volumes, from the University library in Uppsala, dated 1909. *Rare*.

£650

**THE OTHER STANDARD WORK
ON THE HISTORY OF MUSEUMS.**

56.

IMPEY, Oliver and MACGREGOR, Arthur (eds): *The Origins of Museums. The cabinet of curiosities in sixteenth and seventeenth century Europe*. Oxford: Clarendon Press, 1985. First edition. Quarto.

Publisher's cloth in dust jacket; pp. (12) + 336 + (2) blank + (2). Fifty-four plates with one hundred and eight facsimiles, plans and photographs on coated paper. *Immaculate*.

£375

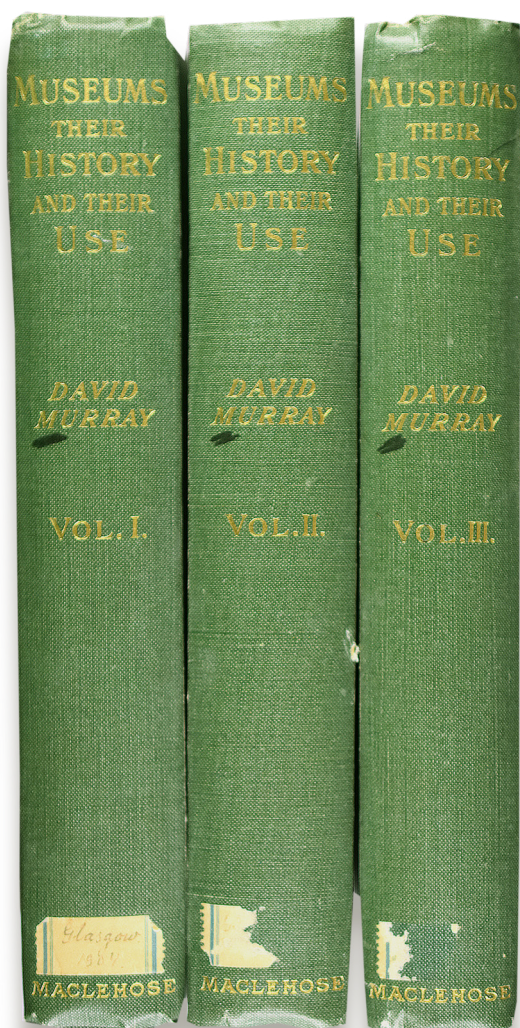
Thirty-three essays by noted scholars, for example 'The Habsburg Collections in Vienna during the Seventeenth Century' by Rudolf Distelberger; 'Peter I's Kunstkammer' by Oleg Neverov; 'Philipp Hainhofer and Gustavus Adolphus's Kunstschränk in Uppsala' by Hans-Olof Boström; 'The Kunstkammer of the Hessian Landgraves in Kassel' by Franz Adrian Dreier; 'The Brandenburg Kunstkammer in Berlin' by Christian Theuerkauff; 'Early Dutch Cabinets of Curiosities' by Th. H. Lunsingh Scheurleer; 'Some Notes on the Cabinet of Curiosities in Seventeenth-Century Britain' by Arthur MacGregor; 'African Material in Early Collections' by Ezio Bassani and Malcolm McLeod; 'Exotica from Islam' by Julian Raby; 'Trade and Collecting in Seventeenth-Century Europe' by Oliver Impey and more.

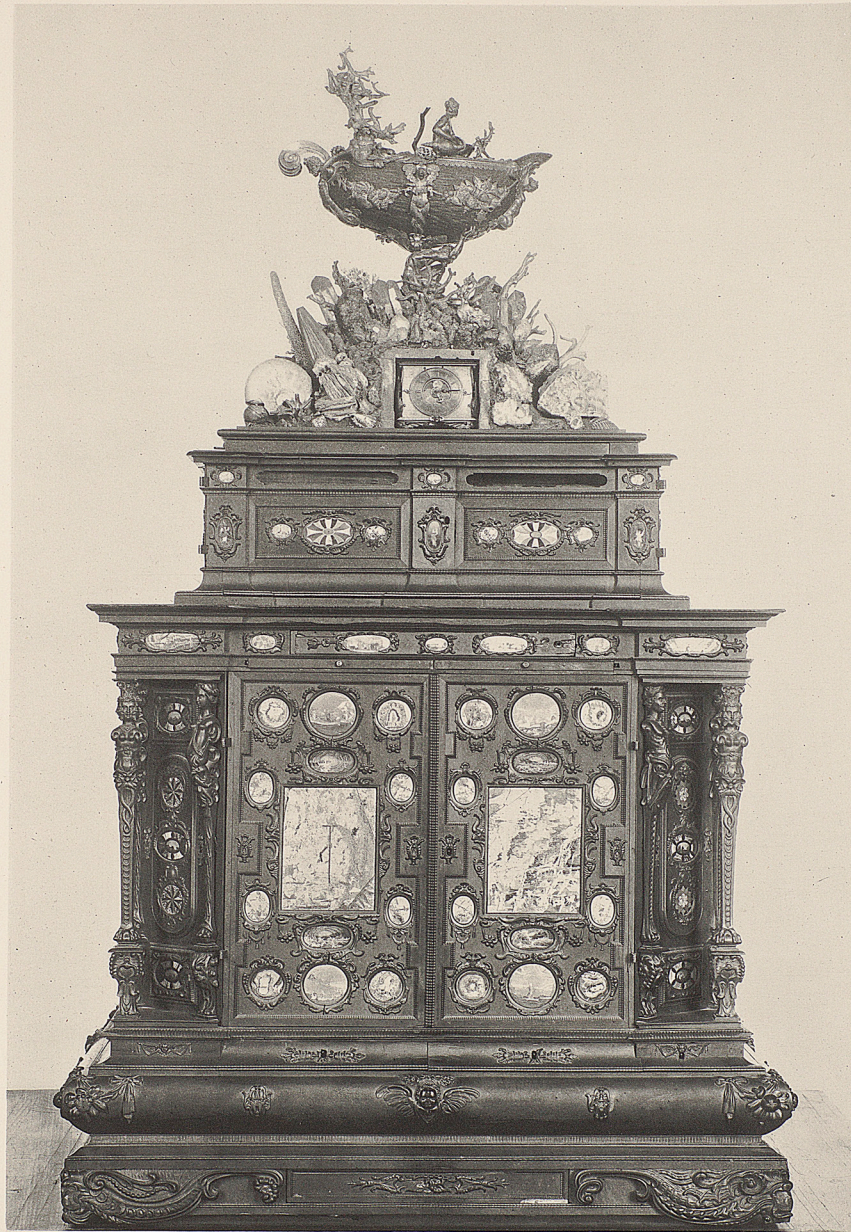
**A MUSEUM IN A CUPBOARD.
(CARPENTER INCLUDED.)**

57.

BÖTTIGER, John: *Philipp Hainhofer und der Kunstschränk Gustav Adolfs in Upsala*. Stockholm: Verlag der Lithographischen Anstalt des Generalstabs, 1909–10. In four volumes. Folio. Bound by Hedberg in tan half goatskin over marbled boards, spines in compartments with raised bands, ruled and lettered in gilt and black; wide margins, printed on fine laid paper. I. pp. [x] + 74 + [1], with eight text figures, and ten heliogravures with printed tissue sheets (nos. 1–10); II. pp. [x] + 98 + [1] + [1] tipped-in slip; with one hundred one text figures, nineteen heliogravures with printed tissue sheets (nos. 11–29), two folding plates, and eight lithographs; III. pp. [xiv] + 109 + [3] + [ii] half title + twenty-four printed music + [1] tipped-in slip, with fifty-one text figures, and four heliogravures with printed tissue sheets (nos. 30–33); IV. pp. [xiv] + [ii] 'Bihang' + [31] + [1] blank, with seventy-eight plates (nos. 34–108). Translation from Swedish to German by Dr Ernst A. Meyer. Printed in two hundred numbered copies (this copy not numbered).

£950

* More on Kunstschränk Gustav Adolfs in Hans-Olof Boström's essay in Impey/McGregor: *Origins of Museums* (item 56).

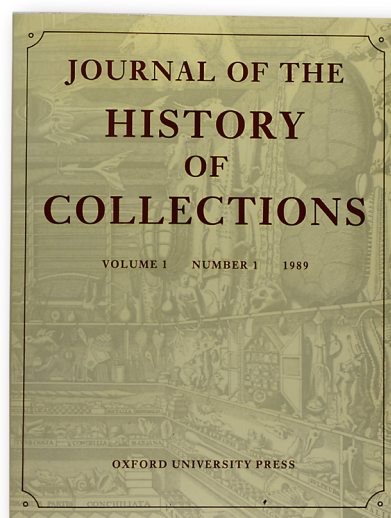
A luxuriously produced and exquisitely illustrated work, congenial with the object it intends to describe, namely the curiosity cabinet given as a gift to Gustav II Adolf in 1632, created by the Augsburg merchant, banker, diplomat, and art collector Philip Hainhofer (1578–1647).

Hainhofer is considered one of the most important figures in the field of art and collections during the first half of the seventeenth century. He built a seldom seen network of contacts in the upper echelons of society by trading in art and luxury items, including books, as an agent for a number of leading European princes. As an advertisement for the business, he created his own *Kunstkammern*, which was visited by a number of prominent guests. His most original achievement lies in the exclusive furniture he made, especially his large *Kunstschränke*: ‘These *Mehrzweck* furniture, were commissioned, and made under his supervision, by dozens of artists and craftsmen from various guilds, intended to form miniature art chambers.’*

Gustav II Adolf’s *Kunstschränk* was manufactured in 1625–31 and remained in Hainhofer’s house until the Swedish king’s troops, quite exactly in the middle of the Thirty Years’ War, entered Augsburg in April 1632. The Lutheran councillors wanted to welcome the king with a magnificent gift and bought the cabinet from Hainhofer for 6,500 silver thaler. The handover took place at Fuggerstadt Palace, where Hainhofer demonstrated it to the king, a man he, expectedly, described as ‘versed in all sciences and a master of all arts’. The magnificent cabinet was moved to Sweden the following year and set up at Svartsjö Palace just outside Stockholm. The gift included a carpenter to take care of the cabinet – who remained until his death, in 1651. The cabinet was then moved to Uppsala Castle, donated by Charles XI to Uppsala University in 1694 and is now set up in a room in the museum Gustavianum.

Other notable Hainhofer cabinets include one for Duke Philip II of Pomerania-Szczecin, considered the finest and most famous, unfortunately destroyed in a fire in Berlin from bombings during the Second World War; another, created for Augustus, duke of Brunswick-Lüneburg, is preserved in the Rijksmuseum in Amsterdam; yet another is in the Museo degli Argenti in Florence. What the art cabinets have in common is that they expressed a desire for a comprehensive documentation of the world and its human activities.** The Uppsala cabinet represents the animal, plant, and mineral kingdoms, the four then known continents, and each historical period from antiquity to Hainhofer’s own time. Instruments that meet the needs of practical everyday life, work, and studies stand next to those that provide pastimes and aesthetic pleasures. The focus was on the rare, the peculiar, the precious, and, in the case of artifacts, on objects characterised by their artistic refinement, high level of craftsmanship, and overcoming of technical difficulties.

Noted art historian John Böttiger (1853–1936) was from 1915 head of the Swedish royal art collections.

HOW A KUNSTKAMMER SHOULD BE FORMED.

58.

IMPEY, Oliver and MACGREGOR, Arthur (eds): *Journal of the History of Collections*. Volume 1, Number 1. Oxford: Oxford University Press, 1989. Octavo. Sewn as issued in original printed wrappers; pp. (2) + 115 + (3). Illustrated throughout.

Laid in: (a) a ‘Call for Papers’, pp. (4); (b) an advertising leaflet with a list of noted contributors in different countries, ‘For centuries collecting has been a pursuit of princes, apothecaries, scholars, and amateurs alike’, pp. (4); and (c) an A4 letter from the publicity manager with order form on verso.

£175

The main text in the first issue of the journal is ‘How a Kunst-kammer Should be Formed’, a translation from the German, unpublished for four centuries, of Gabriel Kaltemarck’s advice to Christian I of Saxony on the formation of an art collection (1587):

What belongs in an art collection: A well equipped art collection ought primarily to contain three things. First, sculptures. Secondly, paintings. Thirdly, curious items from home and abroad made of metals, stone, wood, herbs — whether from above the ground, from within the ground or from the waters and the sea. Next, utensils used for drinking or eating which nature or art has shaped or made out of such materials. Then, antlers, horns, claws, feathers and other things belonging to strange and curious animals, birds or fishes, including the skeletons of their anatomy.

I believe there is no need to relate here how and where these are to be found, especially since such things are regularly obtainable in large quantities in Germany and Italy. I will, therefore, leave this aside and address only the two former aspects of art collections.

HOW A WUNDERKAMMER SHOULD BE FORMED.

59.

[ERIK PENSER] *Pensær*. No. 5. Stockholm: Erik Penser Bankaktiebolag, 2011. Octavo. Stapled as issued, in original printed wrappers; pp. 44. Illustrated throughout, including a folding view of a modern curiosity cabinet with captions describing each item. Photographed by Jäger Arén. Produced by design agency Happy F&B.

£75

The customer magazine of Erik Penser Bank was given the appropriate name *Pensær* by the hired editor/writer, the founder of Wunderkammer Ltd Pension Fund, after Blaise Pascal and others, something which most of the readership, wealthy men in the business world, most likely thought was a misspelling of 'Penser'.

The aim was, in much the same way as the bank's reference book series (see Fascicle 1 of this catalogue), to offer interesting information to existing and prospective customers about 'meaningless things to collect' – that is to say most things except money. A total of five issues that dealt with different areas of collecting was published. The articles ranged over such themes as African Americana, Ingmar Bergman, Utopia, Pop Art, and Ford Edsel. Number 5 concerned Nature.

In addition to a failed interview with Don Henley of the band Eagles about his efforts to save nature around Walden Pond in Massachusetts (he was on tour in Australia), it featured an interview with Joanna Ebenstein (see item 78) and advice was given on how to create your own *Wunderkammer*, four hundred years after the princes and electors had been drawing up plans for curiosity cabinets on the Continent. In that spirit, the editors decided to rummage through their own collections. Based on the objects they had gathered,

a custom-made canary yellow cabinet was ordered from a carpentry factory in the province of Småland.

The results can be found in the magazine's altar screen. Objects from Nature, depictions of human deformities, and more or less hard-to-determine artifacts from both the Enlightenment and Industrialism coexist with selected design objects and pleasures from the twentieth century, meaning everything from a heavy vellum volume from 1745 purported to have been bound by the then twelve-year-old heir to the throne, later Gustav III, to Jasper Morrison's legendary beer bottle for Falcon from 1995 (see next item).

NOT IN THE VICTORIA AND ALBERT MUSEUM.

60.

MORRISON, Jasper: Bottle, for the beer JM. Stockholm: Falcon breweries, 1992. Height 23 cm. Green glass with white screen printed typography and a silhouetted image of the bottle. *Very scarce*.

£675

Jasper Morrison took his master's degree in design at the Royal College of Art in London in 1985. At the age of thirty-three, in 1992, he started to become famous through his stripped-down product design when a Swedish brewery commissioned him to design a beer bottle. The ambition on the part of Falcon (today owned by Carlsberg) was to launch a 'refined' beer to conquer trendsetting restaurants, that is to say weaker than a strong beer (4.5%) and with fewer calories. Morrison had just launched his thoughts on a 'world without words', something which came to characterise the project. In addition to the bottle, Morrison, in collaboration with the British graphic designer Tony Arefin, also designed a beer glass in a limited edition, hand-blown at the Kosta glassworks (which can be found in the collections at the V&A). But behind the concept and launch was Embrink Design,

responsible for the design of Falcon's other beers, and also marketing of Kosta. The launch took place at the Moderna Museet in Stockholm. 'Objects should never shout' was Morrison's maxim. But after seven to eight bottles of JM there was a high risk that the user would bawl all the more.

FROM BOG TO MUSEUM.

61.

TORVMOSSKOMMISSIONEN – *Tag vara på fynden i torfmossarna! Angående alla fynd, som göras i torfmossar, haf godheten underrätta Torfmosskommissionen i Lund (telefon N:r 556), hvilken ersätter alla härför gjorda utlägg samt föranstaltar om utsändandet af sakkunniga personer* [=Take advantage of the finds in the peat bogs! Regarding all finds made in peat bogs, please inform the Peat Bog Commission in Lund (telephone no. 556), which reimburses all expenses made for this and arranges for the dispatch of experts]. Lund, 1906. Poster (94 x 46 cm). Folded. Illustrated with photographs.

£550

Wetlands cover large parts of northwestern Europe. They arose when the ice sheet retreated, and were slowly, over thousands of years, filled with plant and animal parts in various stages of decay. Towards the end of the nineteenth century, large areas were dug out to dry, partly to reduce the supposedly contagious force that emanated from wetlands and swamps, and partly to create grazing and agricultural land. The peat itself became coveted as an energy source.

With the exploitation, warning voices were raised in research circles that the cultural heritage was threatened. The bogs were considered important archives hiding through the centuries both artefacts and extinct species (in parts of Scandinavia, finds had even been made of preserved human bodies, dead by accident or sacrificed in religious rituals).

In 1905 the newly established Peat Bog Commission in Lund undertook the task of increasing public awareness about wetland finds. In doing so, they could register the artifacts and bones found during the early commercial peat mining, ensuring they were incorporated with museum collections and studied scientifically. The Commission included August Quennerstedt, C. M. Fürst, and Axel Kock, professors of zoology, anatomy, and Nordic languages respectively.

An appeal was published in the press. Posters with photographic depictions of animal bones, plant parts, and archaeological objects were sent to schools, railway stations, and general stores. According to the Commission, the idea was also 'to carry out systematic excavations at sites, which gave reason to expect a more abundant exchange'. An account of the findings was published annually in *Ymer*, journal of the Swedish Society for Anthropology and Geography.

THE PRIVATE MUSEUM.

62.

LINDROTH, Per Gustaf: *Museum naturalium Grillianum Söderforssiense*. Stockholm: A. J. Nordström, 1788. Quarto. Sewn as issued; pp. 24. Last leaf blank. Red stamp of 'Kongl. Vetenskaps Akademien' (Royal Swedish Academy of Sciences) on title page.

Together with:

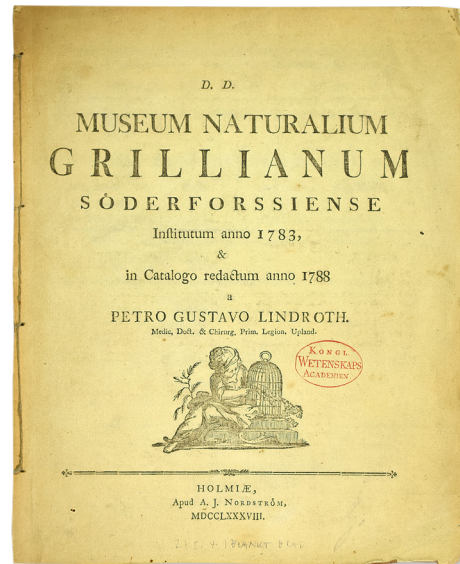
GRILL, Adolph Ulric: *Tal, om naturalie samlingen på Söderfors. Hållet för Kongl. vetenskaps akademien vid præsidi nedläggande den 13 maji 1795* [=Oration on the natural history collection at Söderfors]. Stockholm: Kongl. Vetenskaps Akademien, printed by Joh. Pehr Lindh, 1796. Octavo. Sewn as issued, grey paper backstrip; pp. (2) + 36. Engraved vignette on title.

£800

Adolph Ulric Grill's father ran Sweden's largest trading house and was, for a time, a director of the East India Company. He participated in the 1739 founding of the Royal Swedish Academy of Sciences and supported its activities (among other things, he donated the ship chaplain Pater Gerret's natural history collection from Suriname of mainly snakes and other animals preserved in alcohol – which Linnæus later described in his dissertation *Surinamensia Grilliana*).

When Adolph Ulric Grill inherited a number of iron-works from his father, he moved to the anchor works at Söderfors, about 120 hundred kilometres northwest of Stockholm, to shake up the faltering business. Grill showed, like his father, a lively interest in natural science. And in 1783 he established a zoological museum at Söderfors. During the first years, animals, mostly birds, were collected from the immediate surroundings and the archipelago. Eventually,

61. Examples of animal remains from peat bogs: skulls of oxen, beaver, turtle, bison, wild boar. Examples of artefacts: flint ax, hoe, fishing hook, clay pot, harpoon tip.

exotic mammals, acquired through Swedish travellers in Africa and Asia, were added. In 1786, Grill had a special house built for the collection. Over time, it held 116 stuffed mammals, 600 birds, and 39 fish. In the middle of the hall was a cliff of painted fabric with stuffed lions, leopards, and tigers. There were also a rhinoceros and a bluebuck of South Africa, which became extinct about 1800 (today it is one of only four bluebuck specimens existing in the world, now in the Swedish Museum of Natural History).

The museum's collections were expanded further during a trip to England that Grill and his wife, Anna Johanna Grill, made in 1788. There, he met scientists and collectors and traded sixty rare birds in exchange for a stuffed moose. Along came the ironworks doctor, later assessor, Per Gustaf Lindroth, who was good at preserving the natural objects and arranging the vast collections clearly and systematically. In that same year, Lindroth compiled a catalogue of the museum holdings (offered here).

The zoological museum at Söderfors soon became known as the leading animal collection in the Nordic countries and also recognised internationally. The main reason Grill was elected member 271 of the Royal Swedish Academy of Sciences in 1793 and was allowed to serve as its president during the first quarter of 1795 must have been his extensive work with the museum. Unsurprisingly, the collections became the subject of his presidential address, on 13 May 1795 (offered here).

After Adolph Ulric Grill's death, in 1797, the widow Anna Johanna Grill continued to care for the collections in collaboration with Per Gustaf Lindroth. A new, larger building had been outlined previously and was built in the years 1806–09 according to plans by the architect Gustaf af Sillén. After Anna Johanna Grill's and Lindroth's deaths in 1809, the museum went dormant until 1829, when the nephew, Per Adolph Tamm, donated the collections to the Royal Swedish Academy of Sciences – and shortly afterwards it came to form an important part in laying the foundations for the Swedish Museum of Natural History (see item 71).

[As this catalogue goes to press, Söderfors is for sale, according to an online advertisement. Conference hotels have become a thing of the past. The modest price of £800,000 includes the beautiful museum building, now with digital projectors in the ceiling instead of gyrfalcons and black eagles.]

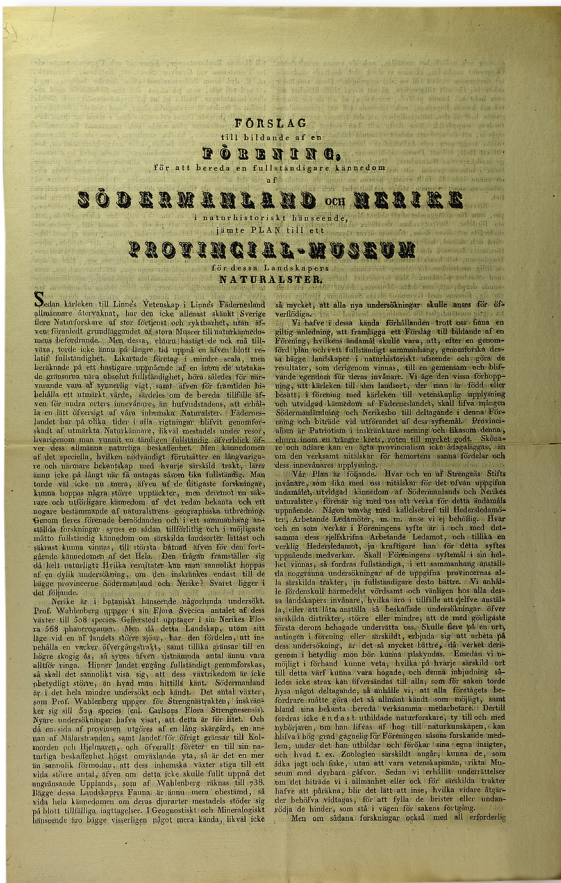
THE PROVINCIAL MUSEUM.

63.

[PROSPECTUS] *Förslag till bildande af en förening, för att bereda en fullständigare kännedom af Södermanland och Nerike i naturhistoriskt hänseende, jämte plan till ett provincial-museum för dessa landskapers naturalier* [=Proposal for the formation of an association, to prepare a more complete knowledge of Södermanland and Nerike from a natural history point of view, together with a plan for a museum for the natural objects of these provinces]. Strängnäs: C.E. Ekmarck, [1833]. Folio. Folded as issued; pp. (4).

£350

In stately Roggeborgen (the Rogge castle) in Strängnäs, on 6 June 1523, during a meeting of the estates, Gustav Vasa was elected king of Sweden, and the event underlies the date of Sweden's National Day. Almost exactly a century later,

a floor of the castle was made available to Strängnäs secondary school (*gymnasium*). In Rikssalen, a large assembly hall, the school's collections of natural objects were kept as teaching aids. In 1833 C.J. Hartman, J.F. Sacklén, C.U. Ekström, J.D. Gellerstedt, and others proposed a plan for a provincial museum to be placed at the secondary school. The aim was to 'research these provinces [Södermanland and Närke] from a natural history point of view, and make the results a common property of their inhabitants.' A prospectus was printed (offered here).

Over the next few decades donations poured in to both the existing collection of the secondary school and to the planned museum. Contributions, in the form of stuffed birds and mammals, insects, shells, and petrifications, came from the Royal Swedish Academy of Sciences, men of the church, and wealthy mill patrons, and some derived from the frigate *Eugenie's* circumnavigation of the world. The collections, now rapidly growing, were stored together in the Rikssalen.

In his well-researched *Naturaliesamlingar och naturhistorisk undervisning vid läroverken* (see this catalogue Fascicle 1), Yngve Löwegren investigates the further fate of the two collections. By 1869, the collections were 'impressive' – but then as the castle underwent renovations, Rikssalen was cleared out of all its objects, which were moved to another site. The two collections merged into one, but neglect and decay followed, and in 1935, the remainder of the collection were moved to the newly built secondary school. A provincial museum aimed at natural history in Strängnäs never came into being.

THE FATHER OF SWEDISH REGIONAL MUSEOLOGY.

64.

HYLTÉN-CAVALLIUS, Gunnar Olof: *Wärend och wirdarne. Ett försök i svensk ethnologi* [=Wärend and wirdarne: An attempt at Swedish ethnology]. Stockholm: P.A. Norstedt & söner, 1863–68. In two volumes. Octavo. Contemporary calf-backed cloth boards, spine gilt; pp. 8 + 503 + (1) blank + XIII + (1) blank + (2) index to illustrations; (8) + 466 + (2) + LIX + (1) blank. Illustrated with woodcuts throughout. Publisher's small, unobtrusive stamp on both title pages. Fine.

£250

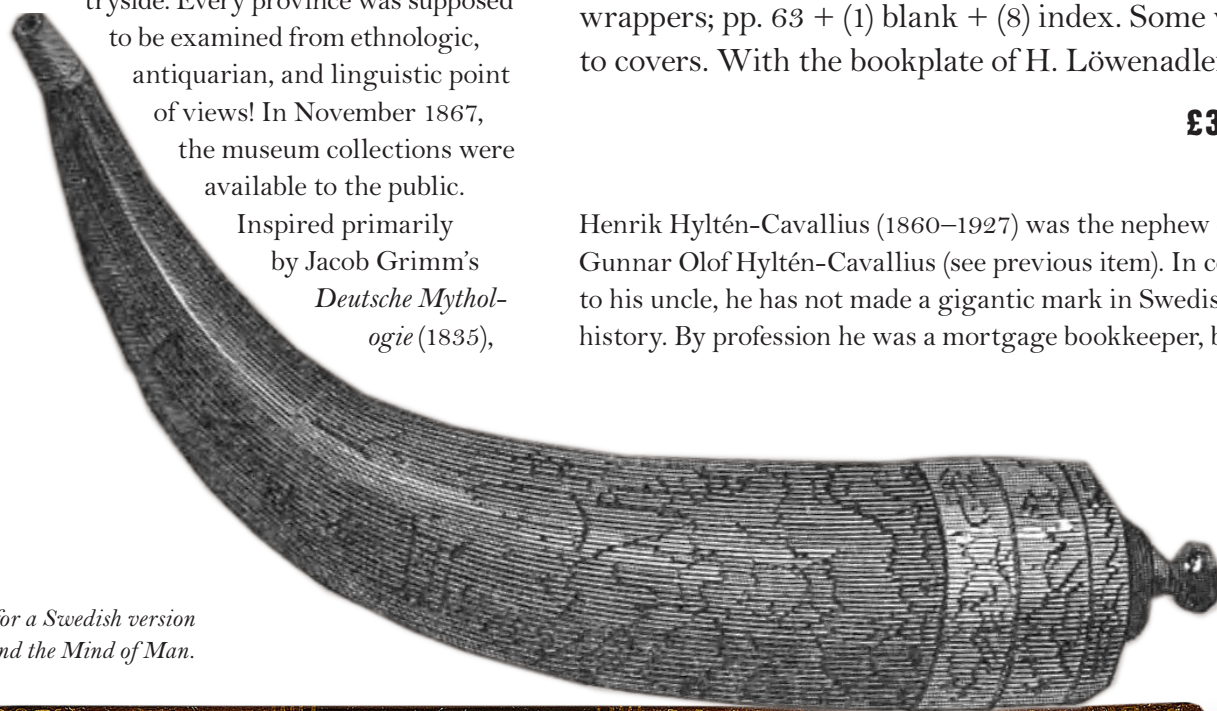
Gunnar Olof Hyltén-Cavallius (1818–1889) was a *virde*, that is, a son of the official folk landscape *Värend*, an area around Växjö in the south of Småland. His studies at the University of Uppsala lacked direction, but during a break as a private

tutor in the Swedish province Sörmland in 1835–36, he became acquainted with the Geijer and Afzelius edition of *Swedish folk songs* (1814–16) and was inspired to make a national contribution of a similar kind. He began to record folk traditions and soon focused on collecting folk songs, fairy tales, legends, riddles, and dialect words of his Småland homeland. In 1839 he got a job at the National Library of Sweden in Stockholm and rose in rank during seventeen years. He became friends with the Englishman George Stephens and in 1844–49 they published *Svenska folksagor och äfventyr* (Swedish folk tales and adventures) based on the brothers Grimm's *Kinder- und Hausmärchen*.

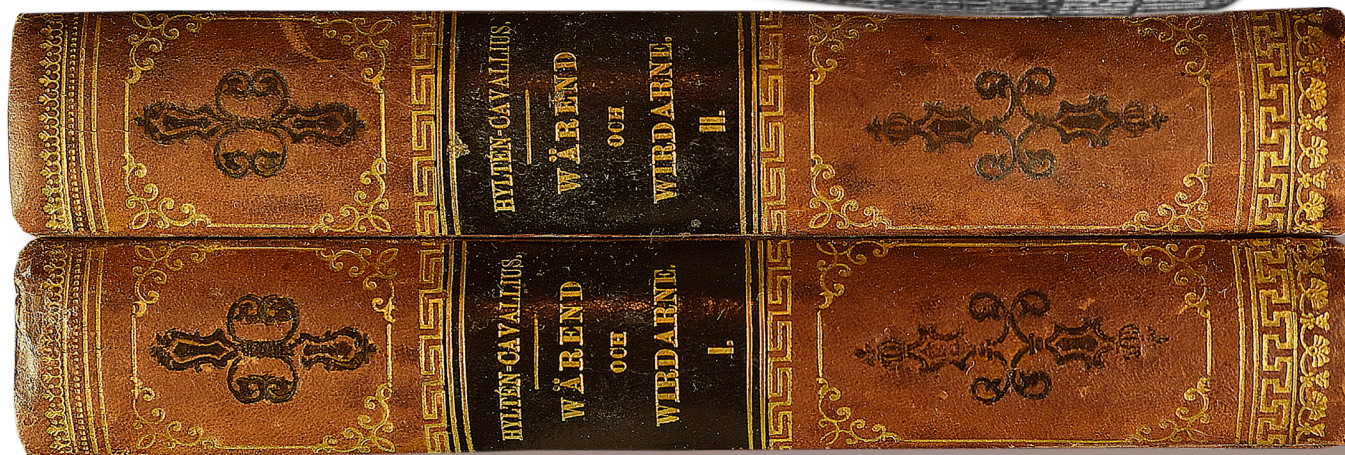
Hyltén-Cavallius now took an active part in politics, as a 'conservative royalist'. He was rewarded with the curatorship at the Royal Dramatic Theatre but was severely criticised and forced to leave in 1860. He received the post of consul general in Brazil, but his stay in Rio de Janeiro suffered due to illness and he returned home on crutches already in 1862. Two years later he moved back to Småland. There, he began the collecting of old peasantry items, which he donated to the cathedral chapter of Växjö. The creation of Sweden's first regional museum, which later came to be called Småland's museum, was seen as a victory for the interests of the coun-

tryside. Every province was supposed to be examined from ethnologic, antiquarian, and linguistic point of views! In November 1867, the museum collections were available to the public.

Inspired primarily by Jacob Grimm's *Deutsche Mythologie* (1835),

A candidate for a Swedish version of *Printing and the Mind of Man*.

Hyltén-Cavallius embarked on a search for the origins and customs of the Småland people, including the folk beliefs and remnants of pagan cult and faith. The resulting work, totaling more than a thousand pages, is an inexhaustible source of ethnological material, which, as the *Dictionary of Swedish National Biography* points out, 'if used with care, it has a lasting value for all time to come'. *Wärend och wirdarne* would eventually fulfil its deepest purpose serving as a starting point for Swedish ethnology. It has inspired both local history research and literary depictions of folk life.

THE NEPHEW OF SWEDISH REGIONAL COLLECTIONS.

65.

HYLTÉN-CAVALLIUS, Henrik: *Samlare i Sverige af konstföremål, antiqviteter, kuriosas och rariteter af olika slag* [=Collectors in Sweden of art objects, antiques, curiosities, and rarities of various kinds]. Växjö: privately published, printed by *Nya Vexjöbladet*, 1907. Octavo. Stapled as issued in original printed wrappers; pp. 63 + (1) blank + (8) index. Some wear to covers. With the bookplate of H. Löwenadler.

£35

Henrik Hyltén-Cavallius (1860–1927) was the nephew of Gunnar Olof Hyltén-Cavallius (see previous item). In contrast to his uncle, he has not made a gigantic mark in Swedish history. By profession he was a mortgage bookkeeper, but in

private, he nurtured a dream to help collectors get in touch with each other. This small, unassuming work lists 425 collectors from across Sweden of everything from catchpenny prints to medieval tapestries (a slightly expanded second edition was published in Gothenburg in 1910). Collectors were asked to submit a few lines about their collections and, in most cases, the texts seem to have been left unencumbered by the editor.

And the bragging shines through. An unusual number of collectors are nonspecialised but report all sorts of different collecting areas. The overall impression is . . . naïve. The risk of burglary does not seem to have struck them, either: 'Owns one of Sweden's largest collections of tin objects which he keeps in his house next to the station in Solberga'.

But maybe Hyltén-Cavallius was a publishing pioneer; maybe it was he who sowed the seeds for works such as *Sweden's Cottagers*, *Sweden's Nurses*, *Sweden's Children*, and the like – the heavy tomes which, in the middle of the century, guaranteed enormous editions for the publishers as those represented in the books bought one or more copies for themselves and their relatives.

The artist C. Reinhold C. Callmänder created the book-plate. Fittingly, *ein Löwe* looks up at *einem Adler*. Director Henrik Löwenadler is not included in the index, but he seems to have collected books. Gothenburg's book auction chamber sold his 'valuable and well-kept' collection in 1934.

THE FATHER OF SWEDISH MUSEOLOGY RANSACKING FORUM ROMANUM.

66.

[FREDENHEIM] OBERLIN, Jeremias Jacob: *Exposé d'une découverte de M. le chevalier de Fredenheim, sur-intendant des batimens et du musée de Stockholm, faite au Forum Romanum en janvier 1789*

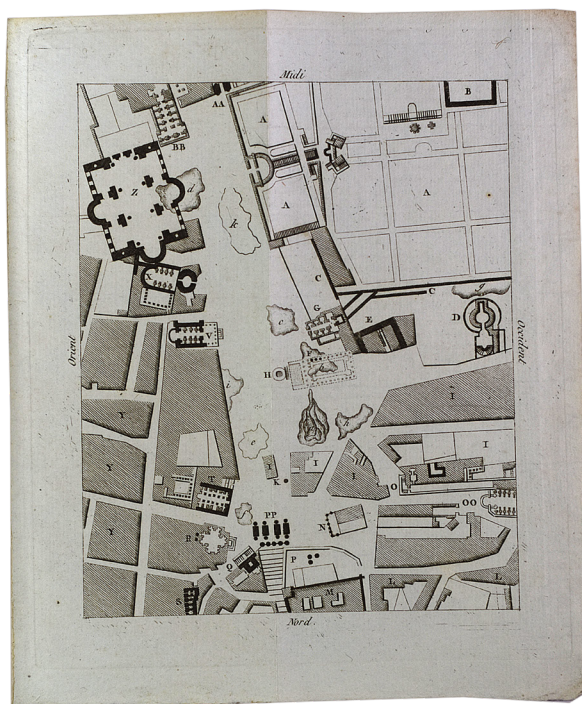

[=Presentation of a discovery by the knight of Fredenheim, superintendent of the buildings and of the museum of Stockholm, made at the Forum Romanum in January 1789]. Strasbourg: F.G. Levrault, 1796. Octavo. Boards in contemporary paper (bound by Johanna Røjgård); pp. 24. One folding engraved plan.

£875

Carl Fredric Fredenheim (1748–1803) had a lively interest in Roman antiquities, originating from his father, the bishop of Turku's library and collections. Professionally, however, Fredenheim turned to law and the civil service in Stockholm, made a career, and became master of ceremonies under Gustav III at a young age. Fredenheim had aroused the king's interest in purchasing antiquities, and, on returning from a trip to Italy in 1783, Gustav III commissioned him to arrange the newly acquired collections of antique sculpture.

Fredenheim, in his new position, also travelled to Rome. In the autumn of 1788, he obtained permission to do excavations at the Forum Romanum. Through these, the extent of the Forum could be substantiated for the first time. The excavations began in November with a workforce of five to six men, which later reached up to thirty. Fredenheim supervised the excavations himself, sometimes assisted by the engraver Francesco Piranesi, son of the great Piranesi. To cover the costs, Fredenheim sold found marble pieces, which later archaeologists have regretted. He wrote down detailed accounts of his travels and findings. The information about the excavations was later processed by the philologist and archaeologist J. J. Oberlin, who Fredenheim visited in 1790 in Strasbourg on his way home from Rome.

In June 1792, in memory of the recently assassinated Gustav III, a decision was made to establish a royal museum (now the Swedish National Museum of Fine Arts) for the preservation of state art collections. Fredenheim had manoeuvred skilfully to establish the museum – with himself as director. Not least, he had invoked the public benefit of the new museum. The idea of a democratisation of the state’s art assets surely originated in revolutionary France and the newly opened Louvre.

Fredenheim’s pride was not surprising: the sculpture collection was impressive and received beautiful and purposeful premises in the northeast wing of the Royal Palace. Paintings and engravings interested him less, but that did not prevent him in 1795 from, beside being director of the museum, also taking over as superintendent at the Royal Academy of Fine Arts. As a successor to the great architect C. F. Adelcrantz, however, ‘he was not considered to have been equal to the task’ (*Dictionary of Swedish National Biography*).

THE NATIONAL MUSEUM.

67.

GRÜNSTEIN, Denise: C-print mounted on aluminium behind glass (25 x 20 cm); image no. 4 from the series entitled ‘1866’ photographed at the Nationalmuseum (the National Museum of Fine Arts) in Stockholm in 2014. Inscribed verso by Denise

Grünstein (on a label from Galleri Charlotte Lund, Stockholm) and numbered ‘AP 1/5’. Edition 12 + 5 AP. Exhibited at Konstakademien (the Royal Swedish Academy of Fine Arts) in 2015.

£1,250

Denise Grünstein, born in 1950 in Finland and one of the leading names in figurative photography in Sweden, was given access to the empty building during the comprehensive renovation of the National Museum of Fine Arts in 2013–17. The result was the suite ‘1866’, named after the year in which the museum opened and the halls were last empty.

The images cannot really be fixed in time, it is not possible to say with certainty whether they belong to history, the present or the future. As an artist, Denise Grünstein deliberately plays on these ambiguities and allows the viewer to travel between two poles, which can never be reached and which are opposites of each other – the past and the future. [...] She has been active in the borderland between free and commercial photography, even though this has long been taboo. At the same time, she constantly deviates from the usual norm in contemporary art by asserting a romantic imagery in an anything but romantic age. (From the museum’s description of the suite.)

One of the murals by Carl Larsson in the impressive stairwell at the National Museum of Fine Arts depicts a happy Gustav III who is unpacking the statues he purchased during his Italian journey (see item 66). (The reflection in the glass is part of Denise Grünstein’s artwork.)

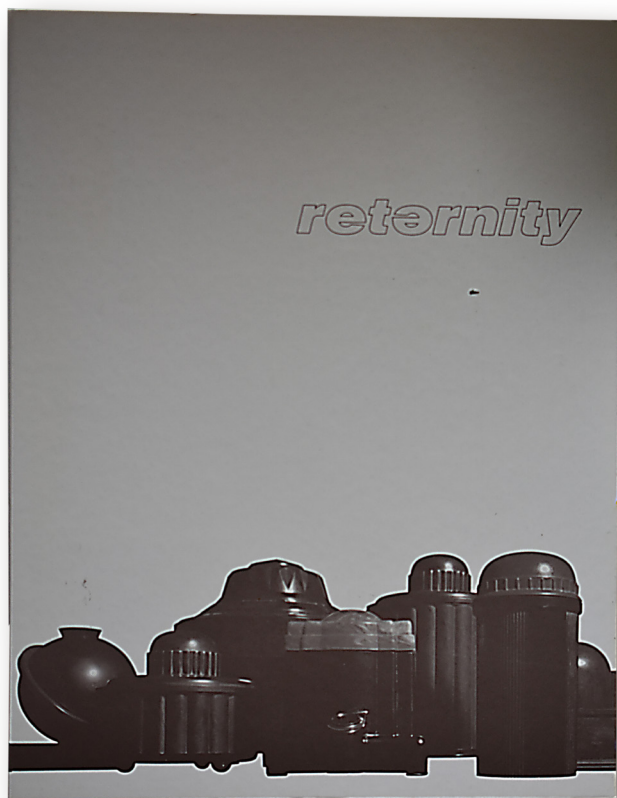
68.

[EXHIBITION CATALOGUE] *Reternity: Torbjörn Lenskogs designsamling kommenterad av sju konstnärer, en utställning producerad av Futurniture och Nationalmuseum* [Reternity: Torbjörn Lenskog's design collection commented on by seven contemporary artists, an exhibition produced by Futurniture and the Swedish National Museum of Fine Arts]. Stockholm: Nationalmuseum, 1996. Octavo. Publisher's illustrated boards; pp. 78 + (2) blank. Illustrated throughout. Art director: Anna Lenskog. Photography: Conny Recarey. The main essay author's copy, signed 'Ex. auctoris' in pencil on title page.

£50

Swedish art director Torbjörn Lenskog (1936–2020) built an outstanding collection of modern design during the 1990s. In one and the same afternoon, he could buy one of Alvar Aalto's wall-mounted wardrobes from the sanatorium in Pemar and a souvenir clasp knife from the Motala exhibition in 1937. He was as expansive as, a few years before, when he collected almost five thousand items of Linnæus (see Catalogue 539. Fascicle 1). His collection was unique in that it reflected both the design and technology development of industrialism.

In 1996 the collection was exhibited at the National Museum of Fine Arts in Stockholm. A decade later the furniture and objects formed the basis of Formens Hus (House of Design) in Hällefors, Bergslagen, a regional attempt to

attract visitors to a depopulated area, which unfortunately failed in 2012 – and the collection was dispersed through auctions.

The exhibition's catalogue contains shorter texts by the art critic Milou Allerholm and others, as well as a long interview with Lenskog about his collecting (with insightful quotes from the collector himself about design, its prerequisites, and its consequences: 'The seriousness of the telephone disappeared when the cradle was replaced with a button.')

COMMENT FROM THE FOUNDER OF THE WUNDERKAMMER LTD PENSION FUND:

For the exhibition of the collection at the National Museum of Fine Arts in 1996, Torbjörn Lenskog asked his friend and colleague, the founder of Wunderkammer Ltd Pension Fund, if he could interview him and write about his collection in the catalogue. The young, smart people in charge of the hot communication agency that produced the exhibition (who had invited contemporary artists to 'comment on' the exhibited furniture and objects, a compulsory take in all their art projects at the time – that is, diluting the unmoving impression of steel and Bakelite with spittoons made of blue soap) were not overly fond of Lenskog's choice of writer and showed their displeasure during the crowded exhibition opening by struttingly thanking each and every participant in the project except him (and that when his text (*for Christ's sake!*) took up three fourths of the catalogue, he swore to himself as he headed home, climbing down the museum's impressive stairwell) (see previous item).

THE LARGE MUSEUM.

69.

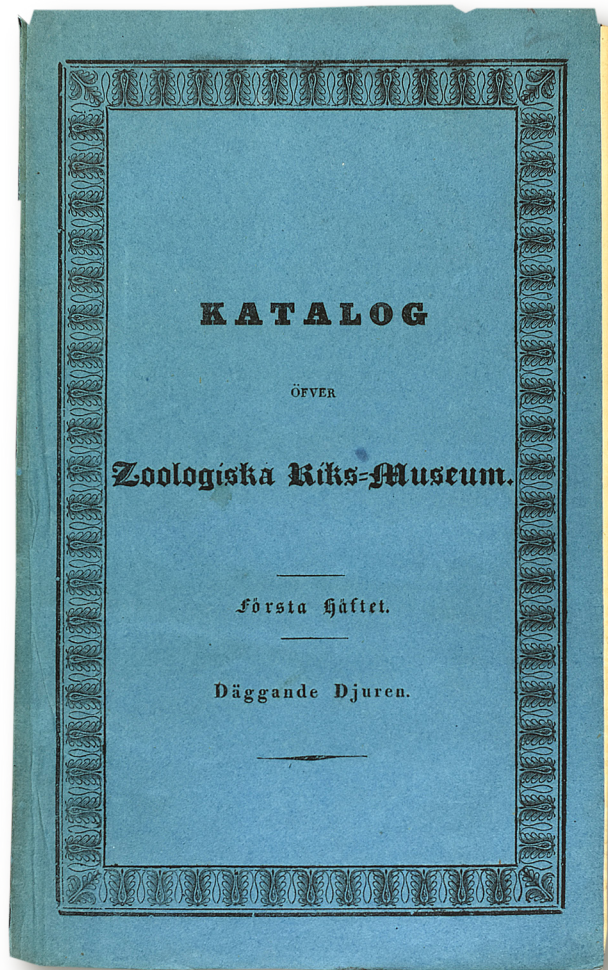
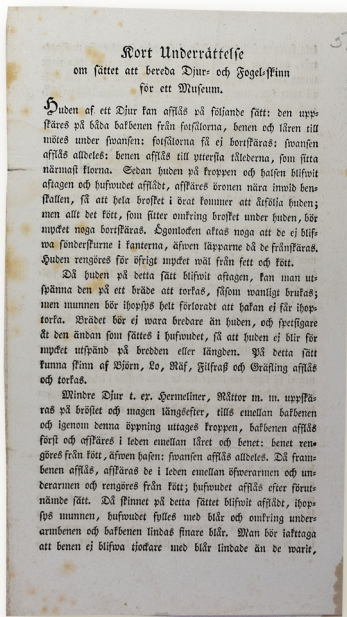
BLANK, Fredrik: *Kort underrättelse om sättet att bereda djur- och fogel-skinn för ett museum* [=Short information on how to prepare animal and bird skins for a museum]. Stockholm: J. Hörberg, 1830. Twelvemo; pp. (4). Stain throughout in lower corner. With two illustrations in the text.

£300

70.

FRIES, Bengt Fredric: *Katalog över de zoologiska samlingarna på riks-museum jemte korta underrättelser om de märkvärdigaste föremålen. Första häftet. Däggande djuren* [=Catalogue of the zoological collections at the Swedish Museum of Natural History. First fascicle. Mammals] (all published). Stockholm: P.A. Norstedt & Söner, 1837. Small octavo. Sewn as issued, entirely uncut in original printed blue wrappers; pp. (2) + 28. Gatherings somewhat loose. Very fine.

£350

‘The warden, later conservator Fredrik Blank [d.1839], possessed an unusual professional skill at the time and the ability to mount the animals in a satisfactory manner, at the same time that he seems to have been unusually quick in his work. During the year 1830, he stuffed no less than 143 animals and birds and during the first three months of the following year 39, and among these were also such large animals as moose, zebra, puma, etc.’ (quote from item 71).

71.

LÖNNBERG, Einar, LINDMAN, Carl, SJÖGREN, Hjalmar, SJÖSTEDT, Yngve, THÉEL, Hjalmar, HOLM, Gerhard, NATHORST, Alfred Gabriel, and ANDERBERG, Axel: *Naturhistoriska riksmuseets historia: dess uppkomst och utveckling, utgiven med statsunderstöd av Kungl. Vetenskapsakademien* [=History of the Swedish Museum of Natural History: Its origin and development, published with state support by the Royal Swedish Academy of Sciences]. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1916. Octavo. Quarter morocco with original printed wrappers bound in, top edge graphite (J. Röjgård); pp. (4) + 290. Nine architectural plans of which seven folding; some black-and-white illustrations in the text. In a custom-made slipcase with interior dressed in felt.

€225

Shortly after its founding [1739], the Royal Swedish Academy of Sciences had already received several gifts of natural history objects, and at one of the first meetings it was decided to purchase a cupboard for their storage. The collections grew quickly, but suffered through frequent changes of premises both from damage and misappropriation. Better conditions

were created, since the academy got its own house in 1778 and the collections a special custodian the year before, Anders Sparrman. He was succeeded in 1798 by Conrad Quensel, who made valuable contributions to the scientific arrangement and cataloguing of the objects.

Some of these were several mineral collections, the large entomological collection of the court marshal Baron Charles De Geer and other zoological collections (1778) and the herbarium of the provincial physician L.J. Montin (1785). In 1801, by royal decree, collections belonging to Queen Louisa Ulrika and which had been stored at Drottningholm Palace were added. Already in 1784 it was decided that the academy’s museum would be kept open to the public at certain times and that the collections would be demonstrated by the director. Since Olof Swartz (1807–18) took care of the museum in connection with his positions as director of the Bergian garden and secretary of the academy, the former received (1818) a special curator in Johan Wilhelm Dalman.

Around the same time, the court marshal Baron Gustaf von Paykull had offered his rich zoological collections stored at Vallox-Säby in Uppland as a gift to the state. The Swedish Museum of Natural History, which initially only included zoology, came into being through a merger of von Paykull’s collections and the Royal Swedish Academy of Sciences’ in 1819 (although it would take another number of years before they were physically merged). The rapid growth of the collections gave in 1828 the reason for the academy’s decision to

purchase the Westman palace. The transfer there was carried out by Sven Nilsson, who during his time as curator (1828–31) founded the museum's departments devoted to the Nordic fauna. Around 1830, the decision was made to open the museum to the public.

During Bengt Fries's time as curator (1831–39) the museum was opened to the public in November 1831 [see item 70]. Through increased government funding in 1841, the museum was dedicated to natural history, although the Royal Academy of Sciences' collections of botany and mineralogy were not automatically included. There were thus five departments, each with its own superintendent. The National Museum of Natural History has subsequently received new departments, for example for the collections of fossil animals in 1864, for the collections of archegonias and fossil plants in 1885 and for the ethnographic collections in 1900.

[Translated from Swedish Wikipedia. For the complete history, see current item.]

REVOLUTION AT THE MUSEUM.

72.

WONDERS, Karen: *Habitat Dioramas: Illusions of wilderness in museums of natural history*. Acta Universitatis Upsaliensis Figura Nova, number 25. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1993. Octavo. Sewn as issued in original illustrated stiff wrappers; pp. 263 + (1) blank. Illustrations in black-and-white; the printed 'nailing leaf' with information on the thesis laid in. Some slight wear. *Scarce*.

£125

It was none other than Daguerre, who, twenty years before he created photography, coined the term 'diorama' – but which then, two decades into the nineteenth century, did not contain

very many stuffed animals. Only towards the turn of the next century were animals allowed access. This revolutionised the presentation technique of natural history museums. Instead of exhibiting individual animals inside glass cases organised in taxonomic order, dioramas showed the relationship between different animals and their surroundings.

Not only did the dioramas become an unparalleled educational tool; they also caused an unprecedented jingle at the box office. Creating the dioramas, on the other hand, required large resources. Two regions stood out: the United States and Sweden. Some prominent figures were Carl Akeley, in the former, and Gustaf Kolthoff, in the latter.

Dioramas were criticised over the years for its romanticised depiction of nature, all the while turning the museum visitor into a voyeur. The historian of science and technology, Donna Haraway, has famously characterised the diorama as a 'teddy bear patriarchy', in which the boundaries of human gender and race are transferred onto the animal world.

Karen Wonders's 1993 thesis at Uppsala University covers the period 1880–1950 and is the first comprehensive documentation of the development of dioramas. In addition to its educational purpose, she shows that the diorama served a social and political function, namely to display 'what forms of organic life were indigenous and rightfully belonged to a specific region or country.' But, at the same time, this unique nature was threatened because of industrialism. The diorama, then, became a way to preserve the wilderness for the future.

BEHOLD, SWEDEN'S MOST BEAUTIFUL OPEN-AIR MUSEUM (WITH ITS NEW ESCALATOR).

73.

[STRINDBERGIANA] *'Ser du, hit gå vi ungdom, när vi vilja skåda vårt stora sköna land i sammandrag'* [=Behold, we youth go here, when we want to see our great beautiful country in summary]. Stockholm: Ivar Häggström Boktryckeri AB, 1934. Poster (94 x 70 cm). Woodcut of the belfry at Skansen (moved from Håsjö Church in Jämtland) by Waldemar Bernhard (1890–1965). Text by August Strindberg (1849–1912). Edges worn, reinforced on verso.

£325

In the autumn of 1880, August Strindberg showed great interest in the collecting work of Artur Hazelius, who intended to save what could be saved of the older folk culture that industrialism threatened to destroy. Eventually, Hazelius created the Nordic Museum and the open-air museum Skansen in Stockholm. Strindberg had made his debut with the novel *The Red Room* the year before and was now employed as an extra regular amanuensis at the Royal Library of Sweden.

In November, he donated a phrenological collection of twenty-one miniature busts, along with a tarot deck from 1813 and a Finnish pack of cards. In a letter to Hazelius, he suggests objects scattered around Stockholm just waiting to be taken care of: a seventeenth-century chair in the Chamber Archives, a piece of gilt leather in an attic in a vicarage in Solna, a barrel bottom with a Latin inscription in the wine and spirits importer Cederlund's basement . . .

The open-air museum Skansen, with its zoo and cultural buildings from all over Sweden, was inaugurated in 1891. In 1907 the impressive Nordic Museum was able to open next door. The main entrance was flanked by granite reliefs by the sculptor Carl Eldh with epigrams by Strindberg. After Strindberg's death five years later, a large part of the author's library, along with his original manuscripts, books, photographs, paintings, and more were incorporated into the museum's collections.

When Skansen had a poster printed in 1934, they chose a quote from Strindberg's folk play *Midsummer* (1900), which partly takes place at Skansen. With the Håsjö belfry in the background, by a large maypole, the gardener's niece Luise enters the stage. Her line is however longer than on the poster:

Behold, we youth go here, when we want to see our great beautiful country in summary and feel at home! And do you know one more thing: here we get to see foreign lands at the same time, because all foreigners come here and teach us to both like our country, and remind ourselves that we are also foreigners.

The poster was intended to attract visitors to a partially renovated and rebuilt Skansen: A new, lavish main entrance had been built and the polar bears had been given a more spacious facility. Not least, the decision had finally been made to blast away part of the rock behind the entrance and begin construction of the much-needed forty-five-meter-long escalator up to the exhibited buildings – Europe's longest, when it was inaugurated four years later.

THE MONUMENTAL MUSEUM.

74.

[HANS SLOANE] *D.nus Hans Sloane Baronettus Collegii Regii Medicorum Londinensiu, & Regniæ Societatis Præses, &c.* Mezzotint (35 x 25 cm).

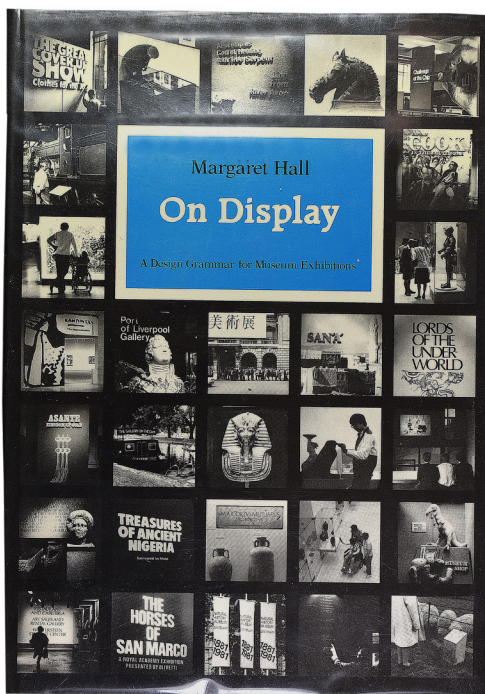
London: John Faber, c. 1729. After a painting by Godfrey Kneller (1716), now in the Royal Society. Thread margins, folded for binding. Fine.

£900

75.

[PUBLIC GENERAL ACT.] *Anno regni Georgii II. regis [. . .] Vicesimo sexto. At the Parliament begun and holden at Westminster, the tenth day of November, Anno Dom. 1747, in the Twenty first year of the reign of our*

Sovereign Lord George the Second, by the Grace of God, of Great Britain, France, and Ireland, King, Defender of the Faith, &c. and from thence continued several prorogations to the eleventh day of January, 1753, being the sixth session of this present Parliament. London: Printed by Thomas Baskett, printer to the king's most excellent majesty: and by the assigns of Robert Baskett, 1754. [With abridgement, loose:] *Anno vicesimo septimo Georgii II. regis. An act for making perpetual several laws for punishment of persons destroying turnpikes, locks, or other works erected by authority of parliament [. .] and to empower a certain number of the trustees of the British Museum to do certain acts [. .].* Octavo. Stiff marbled wrappers; pp. [ii] + 5–138, with engraved title page vignette; pp. 7 + [1].

£750

Separate edition, issued with a general title the year after it had received royal assent, of the Act of Parliament which saw the inception of the British Museum.

When Sir Hans Sloane (see item 74) died on 11 January 1753, at eighty-three years old, he left behind a magnificent collection. It consisted of about 71,000 objects, including 50,000 printed books and manuscripts, natural history specimens, coins, and medals, prints and drawings, and antiquities, which he had acquired from around the globe.

His income partly came from Jamaican sugar plantations and enslaved labour. It was his wish to ensure that his collection was preserved and accessible by housing it in a new

public museum. The Act was passed by parliament and given Royal Assent on 7 June 1753, and the collections thus not only became the foundation of the British Museum but also the Natural History Museum and the British Library.

76.

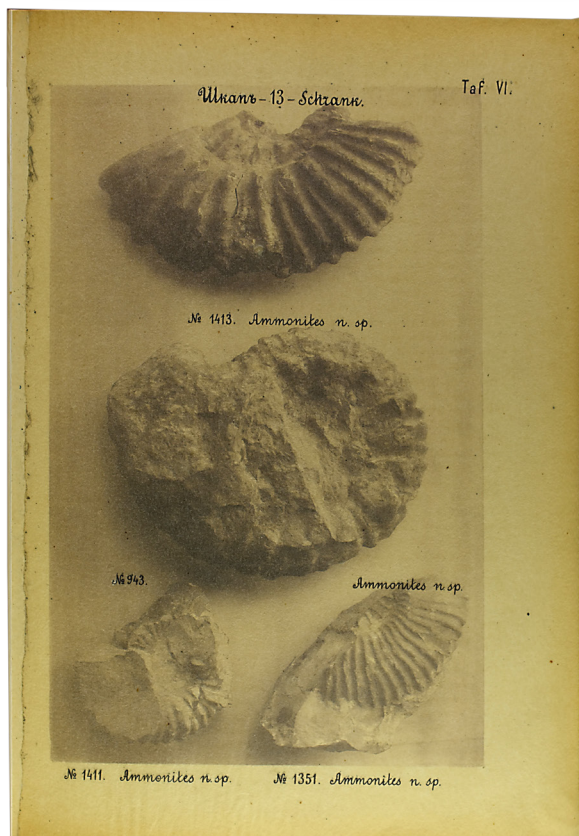
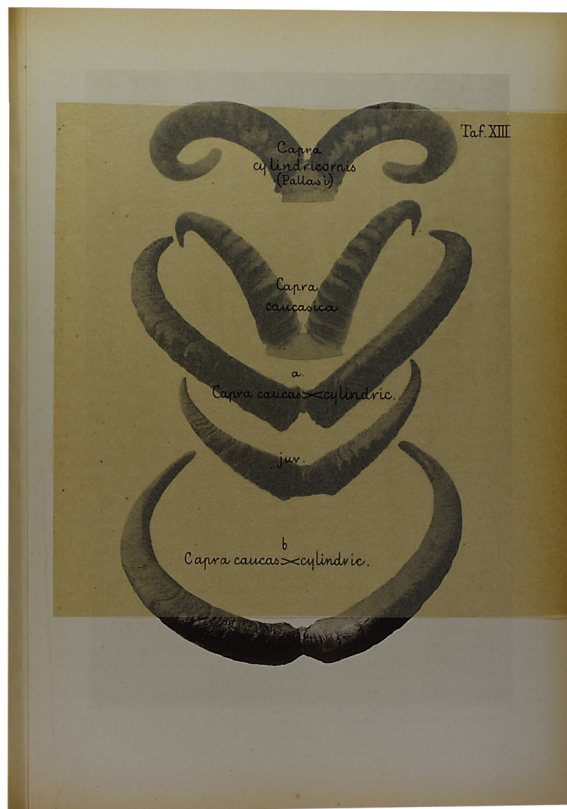
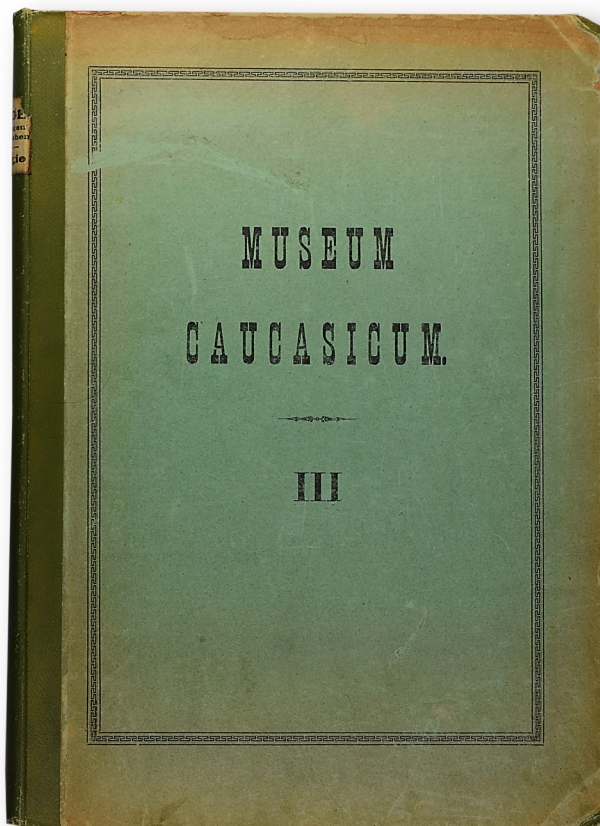
HALL, Margaret: *On Display: Design grammar for museum exhibitions.* Foreword by Sir David Wilson, director of the British Museum. London: Lund Humphries, 1987. Large octavo. Publisher's cloth with dust jacket; pp. 256. Illustrated. *Immaculate.*

£45

'Museums might be regarded as a growth industry, but museums large and small are facing the need for more sophisticated shows subject to strict budgetary control. In the process, designs of individual exhibitions have to be matched closely with the ideas of the subject experts, the museum curators.

Margaret Hall's experience as Head of Design at the British Museum has convinced her that interpretation and design are twin facets of a single process. In the introduction she considers the history, philosophy and strategy of exhibition design for museums but the core of the volume is a grammar of exhibition design for use by the museum professional and all those engaged in mounting cultural display and exhibitions.

Her experience of more than twenty years' work in the museum world is distilled in this book which will become essential reading for all who work in museums – curators, designers or administrators.' (From blurb.)

77. Band I–III were published 1899–1901. Band IV *Ethnographie* as well as Band V *Archeologie* were published in 1902–03, Band VI *Autobiographie von Gustav Radde*, not until 1912. (Above: many plates have printed tissue guards.)

DEFUNCT MUSEUM (IT FELL WITH THE IRON CURTAIN).

77.

RADDE, Gustav: *Die Sammlungen des Kaukasischen Museums I–III* [of VI]. Tiflis [Tbilisi]: Typographie der Kanzellei des Statthalters Seiner Majestät im Kaukasus, 1899–1901. Quarto. I: *Zoologie* (1899); cloth-backed boards; pp. (12) + 520 + errata leaf; twenty-four photographic plates of the museum interiors and specimens with printed tissue guards; five portraits in photogravure; two coloured, folding maps; II: *Botanik* (1901); cloth-backed boards; pp. (2) printed greeting from the author + (12) + 201 + (1) blank; twenty photographic plates with printed tissue guards; two portraits in photogravure; two coloured, folding maps; III: *Geologie* (1901); publisher's green cloth-backed printed boards ('MUSEUM CAUCASICUM III'); pp. (12) + 320 + errata leaf; six photographic plates with printed tissue guards; one portrait in photogravure; two coloured, folding maps. Bilingual text in Russian and German in all three volumes. *Rare*.

£1,500

The Museum of the Caucasian Department of the Imperial Russian Geographical Society in St. Petersburg was founded in 1852. It was reformed and augmented a decade later when German explorer and ethnographer Gustav Radde (1831–1903) accompanied the naturalist Karl Ernst von Baer to Georgia and eventually became the curator of the museum in Tbilisi. The Caucasian Museum was enriched under Radde's leadership with extensive zoological, botanical, geological, and ethnographic collections from the Caucasus as well as other regions of the world. When Radde died, in 1903, he was a member of both the Russian Academy of Sciences and the Leopoldina Academy in Halle.

After Georgia regained independence from Russia in 1918, the Caucasian Museum was renamed the Georgian Museum. A large part of its collections was evacuated by the Georgian government to Europe after the Bolsheviks took over the country in 1921. Later, it was returned to Soviet Georgia. In 1947, the museum was named after the late Georgian historian Simon Janashia. It suffered during the years of Soviet governance and post-Soviet turbulence and was badly damaged in the battles of the 1991–92 military coup, followed by further destruction due to fire. In 2004, the Simon Janashia Museum, and thus the remains of the Caucasian Museum, were integrated with thirteen other Georgian museums under the heading of Georgian National Museum.

DEFUNCT MUSEUM II (IT FELL THROUGH THE CRACKS).

78.

[MORBID ANATOMY MUSEUM] Self-addressed envelope together with an incendiary letter, signed by the museum founder and creative director Joanna Ebenstein ("Starting a new museum is, as we have learned, no small thing; it is also not a *cheap* thing.") and a donation form.

Together with:

EBENSTEIN, Joanna & Colin DICKEY (eds): *The Morbid Anatomy Anthology*. New York: Morbid Anatomy Press, 2014. Octavo. Original printed boards; pp. (8) + 491 + (1) blank. Twenty-eight lavishly illustrated essays, for instance Evan Michelson on the catacombs of Palermo; Simon Chaplin on public displays of corpses in Georgian England; mortician Caitlin Doughty on demonic children; and texts on books bound in human skin, death-themed cafes in *fin-de-siècle* Paris, post-mortem photography, eroticised anatomical wax models, taxidermied humans, Frederik Ruysch, and much more. With a thank you card tucked inside signed by both editors.

And:

EBENSTEIN, Joanna: 'A Walter Potter diorama of kittens having tea.' Giclée print (50 x 40 cm), signed by the photographer in 2014. (See cover.)

£650

Joanna Ebenstein is fascinated by the duality and inherent nature of... Paradoxa. Not least, she is fascinated by the gap that prevails in most collectors' perceptions of themselves: they think they are sensible people, but travel around the world hopelessly searching for albino enamel eyes and passenger pigeon eggs. She interprets everyone's driving forces to gather, organise and show objects to others, creating a meaning that unites us with our ancestors. Curiosity cabinets are particularly interesting in that they represent a pre-stage of Collecting, before more disciplinary, specialised (boring) ideals took over, accommodating objects that fall through the cracks.

The founder of Wunderkammer Ltd Pension Fund interviewed and wrote a portrait of Joanna Ebenstein, photographer and graphic designer in New York, as the editor of a Swedish financial institution's now defunct client magazine in 2010

(see Björck & Börjesson Catalogue 539. Part I. Fascicle 1). Three years earlier, Ebenstein had been invited to create a travelling exhibition for the Alabama Museum of the Health Sciences entitled *Anatomical Theater: Depictions of the body, disease, and death in medical museums of the western world*. As inspiration, she went on a Grand Tour to the Old World where she visited institutional and private museums and curiosity cabinets for a month.

At night she read the history of the collections she was to visit the next day, while during the day she interviewed curators and collectors, and took photographs. Favourites? Teyler's museum in Haarlem, the Netherlands, La Specola in Florence, and the Musée Orfila in Paris, later packed down in wooden crates.

When she returned to New York, she had nightmares about exasperated harpies, squeaking prostheses, venereal diseases in wax, and fetuses in formalin. As a way to clean up her system and at the same time try to formulate what she had considered and experienced, she started *morbidanatomy.blogspot.com*, soon ranked as the leading discussion forum and the most complete encyclopaedia of collections and museums in the world that one thinks of twice before taking the children on winter holidays.

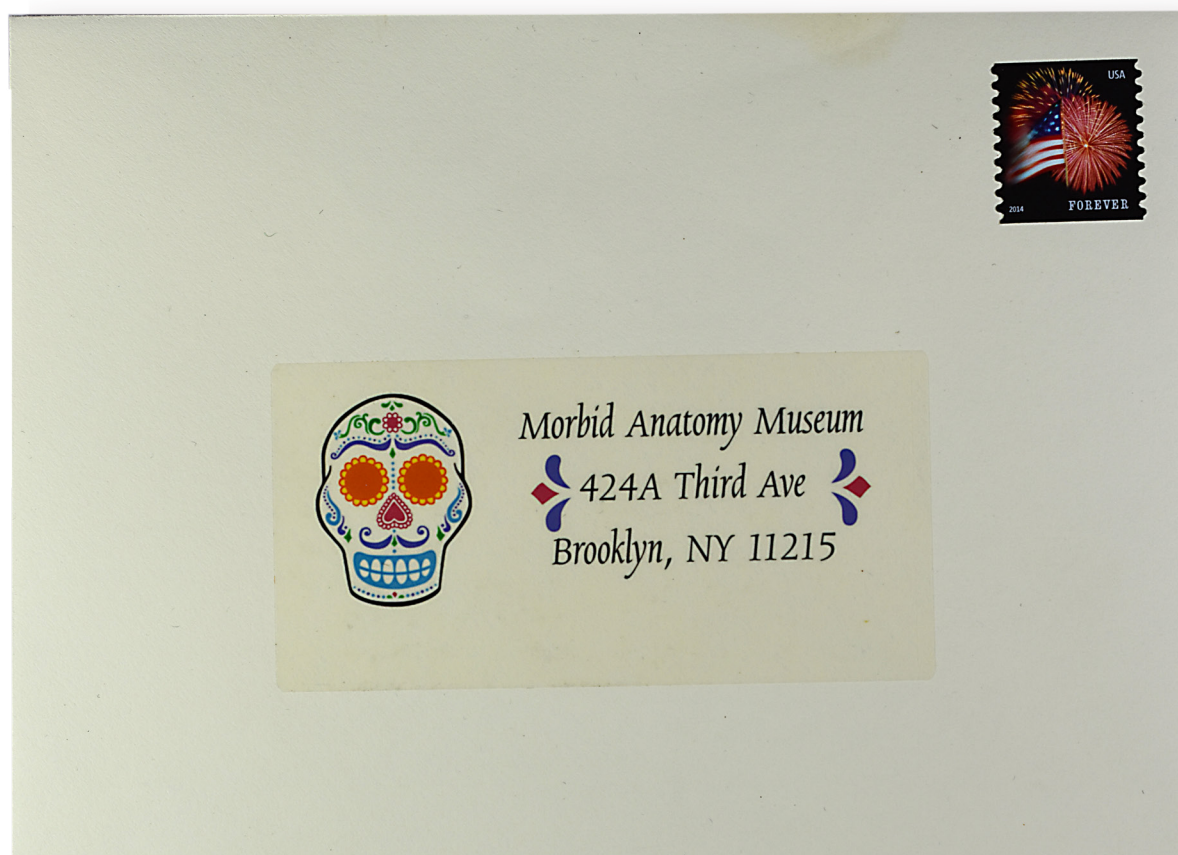
Her special knowledge of the history and conditions of collecting came in handy when the blog's followers asked for a *physical* place to go – so she opened the Morbid Anatomy Library & Cabinet, located on Union Street in Brooklyn and with two main purposes: to be a showroom for her own collection of objects and to be America's only library dedicated to reference books on strange collections and strange objects

to fill a curiosity cabinet with. Visitors were no more than twenty a week, but she was not looking to take up the fight with the naked cowboy with a guitar in Times Square to reach first place on the list of free attractions in New York. No, she wanted to create the ultimate environment for the *truly* interested, not preach to thousands of Seekers in vain hope of converting a few. But as expected, she could not refrain from increasing the visitor numbers either – she was, after all, an avid collector herself. The Morbid Anatomy Museum opened its doors in Brooklyn in 2013 and became one of New York's hottest destinations according to media. Three years later the museum closed.*

[Comment by the founder of the Wunderkammer Ltd Pension Fund on the photograph of the diorama with kittens having tea, created by the legendary English taxidermist Walter Potter (1835–1918)]

He says he does not remember if the photograph was a crowd-funding bonus at the museum's creation – or a gift after donation when the museum was at risk of closing. In any case, he was happy when he received the photograph because at that time he could not resist the kittens on YouTube. He especially appreciated the movies where a lonely little kitten was carefully introduced in order not to make its new owners' existing older, grumpy cat jealous, and the kitten had to spend the first three days in a separate room, alone, insistently sticking its cute paw under the door to attract attention.

* Joanna Ebenstein does not let herself be discouraged. The *Morbid Anatomy* account on Instagram with the motto 'surveying the interstices of art and medicine, death and culture' has 400,000 followers and 6,000 posts and counting about upcoming lectures, symposia, study visits, book releases, and film screenings. *Will the museum one day re-emerge?*

SVENSKA.

55. STANDARDVERKET I MUSEIHISTORIA.

56. STANDARDVERK NR 2 I MUSEIHISTORIA.

57. MUSEUM I ETT SKÅP. (SNICKARE INGICK.)

Här erbjuds ett lyxigt producerat och utsökt illustrerat verk, kongenialt med objektet det avser att beskriva, nämligen det kuriosakabinett som gavs i gåva till Gustav II Adolf 1632, skapat av den augsburgske köpmannen, bankiren, diplomaten och konstsamlaren Philip Hainhofer (1578–1647).

Hainhofer anses vara en av de viktigaste gestalterna inom området konst/samlingar under första hälften av 1600-talet. Han byggde upp ett sällan skådat kontaktnät i samhällets övre skikt genom att handla med konst och lyxartiklar, inklusive böcker, som agent för ett antal ledande europeiska prinsar. Som reklam för verksamheten skapade han sitt eget *Kunstkammern* som besöktes av ett antal prominenta gäster. Hans mest originella prestation ligger i de exklusiva möbler han lät tillverka, särskilt då hans stora *Kunstschranke*. ”Dessa *Mehrzweckmöbel*, tillverkades på uppdrag och under hans överinseende av dussintals konstnärer och hantverkare från olika skrån, avsedda att utgöra miniatyrkonstkammare.”*

Gustav II Adolfs *Kunstschrank* tillverkades 1625–31 och fanns kvar i Hainhofers hus tills den svenska kungens trupper, ganska exakt mitt under Trettioåriga kriget, gick in i Augsburg i april 1632. De lutherska rådsherrarna önskade välkomna kungen med en magnifik gåva och köpte kabinettet från Hainhofer för 6.500 thaler i silver. Överlämnandet ägde rum i Fuggerstadtpalast, där Hainhofer demonstrerade det för kungen, en man han förväntat beskrev som «bevandrad i alla vetenskaper och en mästare i alla konster». Det magnifika kabinettet flyttades till Sverige året därpå och sattes upp på Svartsjö slott strax utanför Stockholm. I gåvan ingick en snickare för att ta hand om skåpet – denne blev kvar till sin död 1651! Då flyttades skåpet till Uppsala slott, skänktes av Karl XI till Uppsala universitet 1694 och står numera uppställt på Museum Gustavianum.

Andra anmärkningsvärda Hainhofer-skåp inkluderar ett för hertig Philip II av Pommern-Stettin, som anses vara det finaste och mest kända, tyvärr förstört i en brand i Berlin under andra världskrigets bombningar; ett annat, skapat för Augustus, hertig av Brunswick-Lüneburg, finns bevarat i Rijksmuseum i Amsterdam; ytterligare ett skåp finns i Museo degli Argenti i Florens. Gemensamt har konstskåpen att de gav uttryck för en önskan om en allomfattande dokumentation av världen och dess mänskliga aktiviteter. Fokus låg på det sällsynta, det säregna, det dyrbara och, när det gäller artefakter, på föremål som kännetecknas av konstnärlig förfining, en hög nivå av hantverk och övervinande av tekniska svårigheter.

Konsthistorikern John Böttiger (1853–1936) var från 1915 och fram till sin död chef för Kungliga Husgerådskammaren och de kungliga konstsamlingarna. Han publicerade 1895–89 ytterligare ett magnifikt verk i fyra band: en historisk och beskrivande förteckning över svenska statens samling av vävda tapeter.

58. ATT SKAPA ETT KONSTKABINETT.

Huvuddelen av tidskriftens första nummer utgörs av en översättning från tyska av Gabriel Kaltemarckts råd till Kristian I av Sachsen (1587) om hur man skapar en konstsamling av högsta rang. Tidsskriften utges fortfarande.

59. ATT SKAPA ETT KURIOSAKABINETT.

Kundtidningen för Erik Penser Bank fick av den inhyrde textförfattaren, grundaren av Wunderkammer AB:s Pensionskassa, det passande namnet *Pensées*, efter Blaise Pascal o.s.v., något som större delen av läsekretsen, förmögna män i näringslivet, med stor sannolikhet trodde var en felstavning av ”Penser”.

Målsättningen var att i likhet med bankens skriftserie (se Fascicle 1 av denna katalog) erbjuda befintliga och blivande kunder intressant information om ”meningslösa saker att samla på”. det vill säga det mesta utom pengar. Fem nummer utkom med artiklar om olika samlarområden, exempelvis African Americana, Ingmar Bergman, Utopier, Popkonst och Ford Edsel. Nummer 5 tillägnades Naturen.

Förutom en havererad intervju med Don Henley i Eagles om hans insatser för att rädda naturen kring Walden Pond i Massachusetts (han var på turné i Australien) erbjöds en intervju med Joanna Ebenstein, (se nummer 78 i denna katalog) och gavs råd om hur man skulle skapa sin eget Wunderkammer, fyrahundra år efter prinsarna och furstarna nere på kontinenten. Utifrån antalet föremål redaktionen fick ihop genom att rannsaka egna samlingar beställdes ett skraddarsytt kanariegult skåp på en snickerifabrik i Småland. Resultatet redovisas i tidningens utvikbara altarskåp. Föremål från Naturen, avbildningar av mänskliga missbildningar och mer eller mindre svårbestämbara artefakter från såväl Upplysningstiden som Industrialismen samsas med utvalda designföremål och njutningsmedel från det tjugonde århundradet, det vill säga allt från en pergamentvolym från 1745 påstådd att vara bunden av den då 12-åriga tronarvingen, sedermera Gustav III, till Jasper Morrisons legendariska ölfaska JM för Falcon från 1995 (se nästa nummer).

60. EJ I VICTORIA & ALBERT.

Designbyrån Embrink initierade projektet och låg bakom lanseringen av mellanölet JM på Moderna museet i Stockholm.

61. FRÅN MOSSE TILL MUSEUM.

Våtmarker täcker stora delar av nordvästra Europa. De uppstod när inlandsisen drog sig tillbaka för att långsamt, över tusentals år, fyllas med växt- och djurdelar i olika stadier av förmultning. Mot slutet av 1800-talet dikades stora torvområden ut för att torka, dels för att nedbringa den förmodat smittsamma kraft som emanerade från våtmarker och träsk, dels för att skapa betes- eller jordbruksmark. Torven i sig blev begärlig som energikälla. I och med exploateringen höjdes varningsröster för att kulturarvet hotades. Mossarna ansågs i forskarkretsar vara viktiga arkiv som gömde såväl av människan genom seklerna förfärdigade föremål liksom utdöda arter (i delar av Skandinavien hade till och med gjorts fynd av konserverade människokroppar, avlidna i olyckshändelse eller offrade i religiösa ritualer).

År 1905 åtog sig den nyinstittade Torfmosskommissionen i Lund uppdraget att öka den allmänna kunskapen om våtmarksfynd, i syfte att registrera de artefakter och benfynd som gjordes under den tidiga kommersiella torvbrytningen, och se till att de togs tillvara i museisamlingar för att kunna studeras vetenskapligt. I kommissionen ingick bland andra August Quennerstedt, C.M. Fürst och Axel Kock, professorer i zoologi resp. anatomi och nordiska språk.

För ändamålet offentliggjordes i pressen ett uppdrag. Till skolor, järnvägsstationer, handelsbodas utsändes. en affisch med fotografiska avbildningar av djurben, växtdelar och arkeologiska föremål. Enligt kommissionen var tanken även ”att företaga systematiska utgrävningar å fyndplatser, som gäfvö anledning förmoda ett rikligare utbyte”. En redogörelse för fynden som gjordes publicerades årligen i *Tmer*, organ för Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi.

62. DET PRIVATA MUSEET.

Adolph Ulrik Grills får drev Sveriges största handelshus och var under en tid direktör i Ostindiska kompaniet. Han medverkade vid grundandet av Kungl. Vetenskapsakademien 1739 och stödde dess verksamhet (bland annat donerade han skeppsprästen Pater Gerrets naturaliesamling från Surinam till akademien, i huvudsak bestående av ormar och andra djur förvarade i sprit – vilken Linné senare redogjorde för i en dissertation med namnet *Surinamensia Grilliana*).

Sonen ärvde ett antal bruk och flyttade till Söderfors ankarbruk för att rycka upp den haltande verksamheten. I likhet med sin far hyste Grill ett levande intresse för naturvetenskap, och anlade 1783 ett zoologiskt museum vid Söderfors. Under de första åren insamlades djur från den närmaste omgivningen och skärgården, mestadels fåglar. Så småningom tillkom exotiska däggdjur införskaffade genom svenska resenärer i Afrika och Asien.

Grill lät 1786 bygga ett särskilt hus för naturaliesamlingen, som med tiden kom att innehålla 116 uppstoppade däggdjur, 600 fåglar och 39 fiskar. Mitt i den större salen fanns en klippa av målad väv med uppstoppade lejon, leoparder och tigrar. Här fanns även en noshörning och Kapska blåbocken, utrotad 1797 (idag ett av fyra kvarvarande exemplar i världen).

Samlingarna i museet utökades ytterligare genom en resa, som Grill i sällskap med sin hustru företog till England 1788 där han träffade vetenskapsmän och samlare och bytte till sig 60 sällsynta fåglar mot en uppstoppad älg. Med på resan var ankarbrukets läkare, sedermera assessorn Per Gustaf Lindroth, som var intresserad av naturvetenskap, duktig på att bevara naturalier och med förmågan att ordna upp de omfattande samlingarna på ett systematiskt och överskådligt sätt. Samma år som resan upprättade han en katalog över museets bestånd (se ovan).

Det zoologiska museet vid Söderfors blev snart känt som den förnämsta enskilda djursamlingen i Norden och uppmärksammades även utomlands. Den huvudsakliga anledningen till att Grill blev invald som medlem 271 i Kungl. Vetenskapsakademien år 1793 och fick fungera som dess preses under första kvartalet 1795 torde ha varit hans omfattande arbete med naturaliekabinetet. Inte överraskande kom samlingarna att utgöra ämnet för hans presidietal 13 maj 1795.

Efter Adolph Ulrik Grills död 1797 fortsatte änkan Anna Johanna Grill att vårda samlingarna i samarbete med Per Gustaf Lindroth. En ny, större byggnad hade tidigare skisserats och kom att uppföras under åren 1806–09 efter ritningar av hovintendenten Gustaf af Sillén. Efter änkans och Lindroths död år 1809 gick museet en slumrande tjuugoårsperiod till mötes, innan systersonen Pehr Adolph Tamm donerade samlingarna till Kungl. Vetenskapsakademien 1828 – som kort därpå kom att utgöra en viktig del av grunden till Naturhistoriska Riksmuseet (se nummer 71).

[Samtidigt med pressläggningen av förhandenvarande katalog är Söderfors bruk till salu enligt en annons på nätet. Konferenshotell ligger inte längre i tiden. I det facila priset på 10 miljoner kronor ingår den vackra museibygnaden, nu med digitala projektorer i taket snarare än falkar och svarta slagörnar.]

63. DET PROVINSIELLA MUSEET.

I den ståtliga Roggeborgen i Strängnäs, 6 juni 1523, hölls en riksdag där Gustav Vasa valdes till svensk konung, en händelse som ligger till grund för den svenska nationaldagens datum. Nästan exakt ett sekel senare ställdes ett våningsplan till Strängnäs gymnasiums förfogande i borgen. I Rikssalen förvarades gymnasiets samlingar av naturalieföremål till gagn för undervisningen av eleverna.

År 1833 föreslogs av bland andra C. J. Hartman, J. F. Sacklén, C. U. Ekström och J. D. Gellerstedt att skapa ett ”provincialmuseum”

inom gymnasiet med syftet att ”efter en genomförd plan och i ett fullständigt sammanhang, genomforska dessa bägge landskaper [Södermanland och Närke] i naturhistoriskt afseende, och göra de resultat, som derigenom vinnas, till en gemensam och blifvande egendom för deras invånare”. Ett prospekt trycktes (ovan).

Donationer öste in de närmaste decennierna, såväl till gymnasiet befintliga samling som till det planerade museet, i form av uppstoppade fåglar och däggdjur, insekter, snäckor och petrifikater, från såväl Kungl. Vetenskapsakademien som kyrkans män och förmögna brukspatroner; en del bidrag härrörde från fregatten Eugenie's världsomsegling. Båda kraftigt växande samlingar förvarades i Rikssalen.

Yngve Löwegren utreder i sin vederhäftiga *Naturaliesamlingar och naturhistorisk undervisning vid läroverken* (se Fascicle 1) de två samlingarnas vidare öden. År 1869 var samlingarna ”imponerande” – men då utrymdes Rikssalen eftersom borgen skulle renoveras och alla föremål flyttades till annan plats. De två samlingarna blev en, vanvård och förfall följde och återstoden av samlingen flyttades 1935 till det nybyggda gymnasiet. Något ”provincial-museum” tillägnat naturalhistoria kom aldrig till stånd i Strängnäs.

64. SVENSKA LÄNSMUSÉERS FADER.

Författaren, Gunnar Olof Hyltén-Cavallius (1818–1889), var en ’virde’, det vill säga en son av det uråldriga folklandskapet Varend runt Växjö i södra Småland. Hans studier vid universitetet i Uppsala saknade riktning, men under ett uppehåll som informator i Sörmland 1835–36, stiftade han bekantskap med Geijer & Afzelius’ utgåva av *Svenska folkvisor* (1814–16) – och inspirerades att göra en nationell insats av motsvarande slag. Han började uppteckna folktraditioner och koncentrerade snart insamlingen av folkvisor, sagor, sägner, gåtor och dialektord till den småländska hembygden. Han fick anställning vid Kungl. biblioteket i Stockholm 1839 och befordrades i etapper under sjuåttio år. Han blev vän med engelsmannen George Stephens och de gav 1844–49 ut *Svenska folksagor och äfventyr* efter förebild av bröderna Grimms *Kinder- und Hausmärchen*.

Hyltén-Cavallius tog nu aktiv del i politiken, som ”konservativ rojalist”, och belönades med intendentskapet för Kungliga Teatern, men kritiserades hårt och tvingades 1860 till tjänstledighet. Han erhöll posten som generalkonsul i Brasilien, men vistelsen i Rio de Janeiro blev ett lidande på grund av sjukdom och han kom hem på kryckor redan 1862. Två år senare flyttade han tillbaka till den småländska hembygden där han började samla äldre bruksföremål från allmogehem, vilka han donerade till Växjö domkapitel. Tillkomsten av Sveriges första regionala museum, senare kallat Smålands museum, räknades som en seger för landsortens intressen. Varje provins borde undersökas etnologiskt, antikvariskt och lingvistiskt! Från november 1867 var museisamlingarna tillgängliga för allmänheten.

Inspirerad av framför allt Jacob Grimms *Deutsche Mythologie* (1835) tog han sig nu an planerna på ett verk om den småländska folkstammens ursprung och seder, inbegripet folketro och kvarlevor av hednisk kult och tro. Det mer än tusen sidor digra verket rymmer ett oändligt etnologiskt källstoff, vilket (enligt *Svenskt Biografiskt Lexikon*) ”utnyttjat med varsamhet har ett bestående värde för all framtid”.

Wärend och wårdarne skulle så småningom komma att fylla sitt djupaste syfte, att ”giva ett uppslag till svensk etnologi” och bli en inspirationskälla för såväl hembygdsforskning som skönlitterär folklivsskildring.

65. SVENSKA LÄNSSAMLINGARS BRORSON.

Henrik Hyltén-Cavallius (1860–1927) var brorson till Gunnar Olof Hyltén-Cavallius (se föregående nummer). I motsats till sin farbror har han inte gjort ett gigantiskt avtryck i svensk historia. Till yrket

var han hypoteksbokhållare, men privat närde han en dröm att hjälpa samlare att komma i kontakt med varandra.,

Det lilla anspråkslösa verket förtecknar 425 samlare runt om i Sverige av allt från kistebrev till gobelänger (en något utökad andra upplaga utkom i Göteborg 1910). Samlare har ombetts skicka in några rader om sina samlingar och i de flesta fall verkar texterna ha tagits ograverade av redaktören. Skryt lyser igenom,

Ovanligt många samlare är icke-specialiserade utan redovisar allsköns olika samlarområden. Helhetsintrycket är . . . naivt. Inte heller verkar man ha tänkt på inbrottsrisken: ”Åger en av Sveriges största samlingar av tennföremål som han förvarar i sitt hus alldeles intill stationen i Solberga.”

Men kanske var Hyltén-Cavallius en förlagspionjär, kanske var det han som sådde fröet till verk som *Sveriges hemmansägare*, *Sveriges sjuksköterskor*, *Sveriges barn* o.s.v. – tunga volymer som i mitten av seklet skulle komma att garantera enorma upplagor för förlagen då de som var representerade i böckerna köpte ett eller flera exemplar till sig själv och släktingar.

Skriftens exlibris är utfört av konstnären C. Reinhold C. Callmander. Passande nog blickar *ein Löwe* upp mot *einem Adler*. Direktör Henrik Löwenadler är inte med i boken, men han synes ha samlat på böcker. Göteborgs bokauktionskammare sålde hans ”värdefulla och välvärdade” samling 1934.

66. SKAPAREN AV SVENSK MUSEOLOGI LEVER RÖVARE PÅ FORUM ROMANUM.

Carl Fredric Fredenheim (1748–1803) hade ett livligt intresse för romerska antikviteter, som härrörde från faderns, biskopen i Åbos bibliotek och samlingar. Fredenheim sökte sig yrkesmässigt dock till juridiken och ämbetsverken i Stockholm, gjorde karriär och blev vid ung ålder ceremonimästare hos Gustaf III.

Redan före kungens italienska resa 1783 hade Fredenheim väckt dennes intresse för inköp av antikviteter och vid återkomsten från Italien gav Gustav III honom i uppdrag att ordna de nyförvärvade antika skulptursamlingarna.

Fredenheim reste i sin nya befattning även han till Rom och på hösten 1788 lyckades han få tillstånd till utgrävningar på Forum Romanum. Genom dessa kunde Forums utsträckning beläggas första gången. Grävningarna började i november med en arbetsstyrka av 5–6 man; senare upp till 30 man. Han övervakade själv grävningarna, ibland jämte kopparstickaren Francesco Piranesi, son till den store Piranesi. Kostnaderna betalade Fredenheim genom att sälja funna marmorstycken, något som senare arkeologer beklagat.

Han skrev ned långa redogörelser för resor och rön och upplysningarna angående grävningarna bearbetades senare av filologen och arkeologen J.J. Oberlin, som Fredenheim besökte 1790 i Strasbourg på hemfärden.

I juni 1792, till minne av den nyligen mördade Gustav III, fattades beslut om inrättande av ett Kongl. Museum till förvaring och vård av statens konstsamlingar. Fredenheim hade manövrerat skickligt för att få till stånd museet – med sig själv som chef. Inte minst hade han åberopat det nya museets offentliga nytta. Tanken på en demokratisering av statens konstillgångar torde ha härrört från det revolutionära Frankrike med det nyöppnade Louvren.

Fredenheims stolthet var inte förvånande skulptursamlingen, som fick vackra och ändamålsenliga lokaler i nordöstra flygeln på Slottet. Måleri och kopparstick intresserade honom mindre, något som inte hindrade honom att 1795, vid sidan av museichef, tillträda som överintendent vid Konstakademien. Som efterträdare till den store arkitekten C.F. Adelcrantz, ”anses han ej ha varit sin uppgift vuxen”. (S.B.L.)

DET NATIONELLA MUSEET.

67. Denise Grünstein, född 1950 i Finland och en av förgrundsgestalterna inom gestaltad fotografi i Sverige, fick under Nationalmuseums genomgripande renovering 2013–17 tillträde till den tomma byggnaden. Resultatet blev bildsviten ”1866”, döpt efter museets invigningsår då salarna senast stod tomma.

”Bilderna går egentligen inte att fixera i tiden, det går inte med bestämdhet att säga om de hör till historien, nuet eller framtiden. Som konstnär spelar Denise Grünstein medvetet på dessa tvetydigheter och låter betraktarna färdas mellan två poler, som aldrig går att nå och som är varandras motsatser – det förgångna och framtiden. [. . .] Denise Grünstein har rört sig i gränslandet mellan fri och kommersiell fotografi trots att detta länge varit tabu. Samtidigt avviker hon ständigt från den gängse normen inom samtidskonsten genom att hävda ett romantiskt bildspråk i en allt annat än romantisk tidsålder.” (Från museets beskrivning av bildsviten.)

68. Art director Torbjörn Lenskog (1936–2020) byggde under nittioalet upp en enastående samling av modern design. På en och samma eftermiddag kunde han köpa en av Alvar Aaltos väggfasta garderober från sanatoriet i Pemar och en souvenirfällkniv från Motala-utställningen 1937. Han var lika expansiv som när han på några få år innan rakade ihop nästan 5.000 nummer med Linné (se Fascicle 1 av denna katalog). Hans samling var unik på så vis att den speglade industrialismens såväl design- som teknikhistoria.

År 1996 ställdes delar av samlingen ut på Nationalmuseum i Stockholm. Ett decennium senare kom möblerna och föremålen att bilda grunden för Formens Hus i Hällefors i Bergslagen, ett regionalt försök att dra besökare till en avfolkningsbygd, men som tyvärr havererade 2012 – och samlingen skingrades genom auktioner. Katalogen innehåller texter av konstkritikern Milou Allerholm med flera, ett malplacerat bidrag av redaktören i form av en recension av en doktorsavhandling om tandkräm samt en lång intervju/essä med Lenskog om hans samlande (med underbart insiktsfulla citat av samlaren själv om design, dess förutsättningar och dess konsekvenser: ”Allvaret med telefonen försvann när klykan ersattes med en knapp.”)

KOMMENTAR UTIFRÅN VÅR SAMLARES ANTECKNINGAR: Till utställningen av samlingen på Nationalmuseum 1996 frågade Torbjörn Lenskog vännen och kollegan, grundaren av Wunderkammers Pensionskassa, om denne kunde intervjua honom och skriva om hans samling. De unga, smarta ansvariga på den heta kommunikationsbyrå som producerade utställningen (som hade bjudit in samtida konstnärer för att ”kommentera” de utställda möblerna och föremålen, vilket var legio i alla deras projekt på den tiden, det vill säga spåda ut det handfasta intrycket av stålrör och bakelit med inverterade spottkoppar av blå tvål etc.) var inte överdrivet förtjusta i Lenskogs val av skribent och visade sitt missnöje på vernissagen på Nationalmuseum genom att svassande tacka var och en av de medverkande i projektet utom honom (*och då upptog (för h-e!)* hans text ¼ delar av katalogen, svor han när han skred hemåt nerför den imponerande trapphallen (se föregående nummer)).

DET STORA MUSEET.

69. ”Intendenten hade en mycket god hjälp af vaktmästaren, sedan konservatorn Fredrik Blank [d.1839]. Denne ägde en på den tiden ovanlig yrkesskicklighet och förmåga att montera djuren på tillfredsställande sätt, på samma gång som han synes ha varit ovanligt rask i sitt arbete. Under år 1830 uppstoppade han ej mindre än 143 djur och fåglar och under de tre första månaderna af följande år 39

stycken och dock funnos bland dessa äfven så stora djur som älg, zebra, puma o. s. v. Dessutom deltog han i samtidigt pågående stora flyttningsarbeten.” (Ur nummer 71.)

70. GUIDE NR 1 ÖVER MUSEETS DÄGGDJUR.

71. Kungliga Vetenskapsakademien hade redan kort efter sitt grundande [1739] fått flera gåvor av naturalier, och vid en av de första sammankomsterna beslöts att inköpa ett skåp för deras förvaring. Samlingarna växte snabbt, men led genom täta lokalbyten både skada och förskingring. Bättre förhållanden skapades, sedan akademien 1778 fått ett eget hus och sedan samlingarna året innan fick en särskild vårdare, Anders Sparrman. Han efterträddes 1798 av Conrad Quensel, som gjorde värdefulla insatser för föremålen vetenskapliga ordnande och förtecknande.

Några av dessa var flera mineralsamlingar, hovmarskalken friherre Charles De Geers stora entomologiska samling och andra zoologiska samlingar (1778) samt provinsialläkaren L. J. Montins herbarium (1785). 1801 tillkom genom kungligt beslut naturaliesamlingar som tillhört drottning Lovisa Ulrika och som hade förvarats på Drottningholms slott. Redan 1784 bestämdes att akademins museum vissa tider skulle hållas öppet för allmänheten och att samlingarna skulle demonstreras av föreståndaren. Sedan Olof Swartz (1807–1818) skött vården om museet i sammanhang med sina befattningar som föreståndare för Bergianska trädgården och akademins sekreterare, fick det förstnämnda (1818) en särskild intendent i Johan Wilhelm Dalman.

Ungefär samtidigt hade hovmarskalken friherre Gustaf von Paykull som gåva till staten erbjudit sina rika zoologiska samlingar förvarade på Vallox-Säby i Uppland. Riksmuseet, som från början bara omfattade zoologi, uppstod genom en fusion av von Paykulls samlingar och Vetenskapsakademiens 1819 (även om det skulle dröja ytterligare ett antal år innan de var fysiskt sammanslagna). Samlingarnas snabba tillväxt gav 1828 [samma år som donationen av Grills samlingar vid Söderfors ankarbruk (se nummer 62)] anledningen till akademins beslut att inköpa Westmanska palatset. Överflyttningen dit verkställdes av Sven Nilsson, vilken under sin intendentstid (1828–31) grundlade museets avdelningar, ägnade åt den nordiska faunan. Omkring 1830 togs beslutet att öppna museet för allmänheten. Under Bengt Fries (1831–39) tid som intendent öppnades museet i november 1831 för allmänheten [se nummer 70].

Genom ökade statliga anslag 1841 blev museet Naturhistoriskt även om Vetenskapsakademiens samlingar av botanik och mineralogi inte omfattades med automatik. Det fanns därmed fem avdelningar med var sin intendent. Naturhistoriska riksmuseet har efteråt fått nya avdelningar, till exempel för samlingarna av fossila djur 1864, för samlingarna av arkegoniater och fossila växter 1885 samt för de etnografiska samlingarna 1900 [Wikipedia; för den kompletta historiken, se förhandenvarande nummer].

72. REVOLUTION PÅ MUSEET.

Det var ingen mindre än Daguerre som tjugo år före han skapade fotografien myntade begreppet 'diorama' – men som då, två decennier in på 1800-talet, inte innehöll särskilt många uppstoppade djur. Det var först mot nästa sekelskifte djuren fick tillträde och revolutionerade de naturhistoriska museernas presentationsteknik. Istället för att ställa ut enskilda djur inuti vitrinskåp i taxonomisk ordning, visade dioramat relationen mellan olika djur och till deras omgivning. Det blev ett oöverträffat pedagogiskt verktyg att utbilda allmänheten med. Och gav oöverträffat klirr i kassan. Att skapa dioramorna krävde å andra sidan stora resurser. Två regioner stod ut: USA och Sverige. Förgrundsfigurer var Carl Akeley och Gustaf Kolthoff.

Dioramat fick med åren kritik för att erbjuda en romantiserad naturskildring och förvandla museibesökaren till voyeur. Vetenskaps-historikern Donna Haraway har berömt karakteriserat dioramat som ett «nallebjörns-patriarkat», där mänskliga köns- och rasgränser projiceras på djurvärlden.

Karen Wonders' avhandling vid Uppsala universitet 1993 räknas som den första omfattande dokumentationen av dioramornas uppkomst och utveckling och täcker perioden 1880–1950. Förutom dess pedagogiska syfte visar hon att dioramat tjänade en social och politisk funktion, nämligen att visa upp «vilka former av organiskt liv som var inhemska och rättmätigt tillhörde en specifik region eller land.» Men samtidigt var denna unika natur hotad på grund av industrialismen. Dioramat blev ett sätt att bevara vildmarken åt framtiden.

73. SKÅDA SVERIGES STÖRSTA FRILUFTS-MUSEUM (MED DESS NYA RULLTRAPPA)!

Hösten 1880 visade August Strindberg stort intresse för det insamlingsarbete Artur Hazelius bedrev med avsikt att rädda vad som räddas kunde av den äldre folkkultur industrialismen hotade att ödelägga – med syfte att skapa Nordiska museet och friluftsmuseet Skansen. Strindberg hade debuterat med *Röda rummet* året innan och var nu anställd som extra ordinarie amanuens vid Kungl. biblioteket. I november donerade han en frenologisk samling med 21 miniatyrbyster tillsammans med en tarotlek från 1813 och en finsk kortlek.

I ett brev till Hazelius tipsar han om föremål utspridda i Stockholm som bara väntar på att tas om hand: en 1600-talsstol i Kammararkivet, gyllenläder på en vind i Solna prästgård, en tunnboten med latinsk inskription kvarstannande i vin- och spritimportören Cederlunds källare . . .

Friluftsmuseet Skansen med dess djurpark och kulturbyggnader från hela Sverige invigdes 1891 och 1907 kunde det imposanta Nordiska museet öppna intill. Huvudingången var flankerad av reliefer i granit av Carl Eldh med korta tänkespråk av Strindberg. Efter Strindbergs död fem år senare införlivades i museets samlingar en stor del av författarens originalmanuskript, hans bibliotek, fotografier, målningar med mera.)

När Skansen lät trycka upp en affisch 1934 valde man ett citat ur Strindbergs folkklustspel *Midsommar* (1900) som delvis utspelar sig på Skansen. Med Håsjö-stapeln i fonden, vid en stor majstång, träder trädgårdsmästarens brorsdotter Luise in på scenen: ”Ser du, hit gå vi ungdom, när vi vilja skåda vårt stora sköna land i sammandrag.” Hela repliken enligt originalmanuskriptet är dock: –Ser du, hit gå vi ungdom, när vi vilja skåda vårt stora sköna land i sammandrag och känna oss hemma! Och vet du en sak till: här få vi på samma gång se utlandet, ty hit komma alla utlänningar och lära oss både att tycka om vårt land, och erinra oss att vi också äro utlänningar.

Affischen var avsedd att locka besökare till ett delvis uppfräschat och ombyggt Skansen: En ny, påkostad huvudentré hade byggts och isbjörnarna hade fått en rymligare anläggning. Inte minst hade äntligen beslutet tagits att spränga i berget och påbörja bygget av den välbehövliga 45 meter långa rulltrappan upp till Solliden, Europas längsta när den invigdes fyra år senare.

DET GIGANTISKA MUSEET.

74. Sir Hans Sloane dog 11 januari 1753, 83 år gammal, och lämnade efter sig en magnifik samling bestående av 71.000 föremål, inklusive 50.000 tryckta böcker och manuskript, naturalier, mynt och medaljer, tryck, teckningar och antikviteter, förvärvade från hela världen. Hans inkomster hade delvis kommit från jamaicanska sockerplantager och slavarbete.

75. Hans Sloanes önskan var att säkerställa bevarandet och tillgängligheten av sin samling genom att skapa ett nytt och fritt tillgängligt offentligt museum för att inhysa den. Lagen antogs av parlamentet och gavs kungligt tillstånd 7 juni 1753, varvid samlingarna blev grunden, inte bara för British Museum, utan sedermera även för Natural History Museum och British Library. Separatutgåvan av förordningen erbjödes här.

76. "Margaret Halls erfarenheter som utställningschef på British Museum är destillerade i den här boken och utgör nödvändig läsning för alla som arbetar på museer – oavsett om de är kuratorer, förgivare eller administratörer." (Från skyddsomslaget.)

77. NEDLAGT MUSEUM (DET FÖLL MED JÄRNRIDÅN).

Museet för den kaukasiska avdelningen inom Kejsarliga Ryska Geografiska Sällskapet i Sankt Petersburg grundades 1852. Det skulle komma att reformeras och utökas ett decennium senare när tyske upptäcktsresanden och etnografen Gustav Radde (1831–1903) följde med naturforskaren Karl Ernst von Baer till Georgien. Radde blev så småningom intendent för Kaukasiska Museet i Tbilisi och det berikades under hans ledning med omfattande zoologiska, botaniska, geologiska och etnografiska samlingar från såväl Kaukasus som andra regioner i världen. När Radde avled 1903 var han medlem både av den ryska vetenskapsakademien och Leopoldina-akademien i Halle.

Efter att Georgien återvunnit självständigheten från Ryssland 1918 döptes Kaukasiska museet om till Georgiska museet. En stor del av dess samlingar evakuerades av Georgiens regering till Europa efter bolsjevikernas övertagande av landet 1921, men återlämnades senare till Sovjet-Georgien. År 1947 fick museet namn efter den bortgångne georgiske historikern Simon Janashia. Museet led under åren av sovjetiskt styre och postsovjetisk turbulens och tog stor skada i striderna under militärkuppen 1991–92, följt av ytterligare förstörelse på grund av brand. År 2004 integrerades Simon Janashia Museum, och därmed resterna av Kaukasiska museet, med tretton andra georgiska museer under namnet Georgiens Nationalmuseum.

78. NEDLAGT MUSEUM II (DET FÖLL MELLAN STOLARNA).

Innehavaren av Wunderkammers Pensionskassa AB intervjuade och skrev ett porträtt av Joanna Ebenstein, fotograf och grafisk designer i New York, som redaktör för en finansinstitutions numera nedlagda kundtidning år 2010 (se nummer 59). Tre år tidigare hade Ebenstein varit inbjuden att skapa en vandringsutställning för Alabama Museum of the Health Sciences med titeln *Anatomical Theatre: Depictions of the body, disease, and death in medical museums of the western world*. Som inspiration åkte hon på en Grand Tour till Den Gamla Världen där hon under en månads tid besökte såväl institutionella som privata muséer och kuriosakabinett. På nätterna läste hon in historiken över de samlingar hon skulle besöka dagen därpå, på dagarna intervjuade hon kuratorer och samlare, fotograferade. Favoriter? Teylers museum i Haarlem, La Specola i Florens och det i trälårar senare nerpackade Musée Orfila i Paris.

När hon återvände till New York drömde hon mardrömmar om folkilskna harpyor, gnisslande proteser, spanska kragar i vax och foster i formalin. Som ett sätt att rensa systemet och samtidigt försöka formulera vad hon egentligen betraktat och erfarit, startade hon *morbidanatomy.blogspot.com*, snart rankad som det ledande diskussionsforumet och tillika mest kompletta encyklopedin över samlingar och

muséer i världen som man tänker sig för två gånger innan man tar med barnen till på sportlovet.

Hennes specialkunskaper kring samlandets historia och betingelser kom ännu mer till nytta när bloggans besökare ville ha en *fysisk* plats att ta sig till – så hon öppnade Morbid Anatomy Library & Cabinet på Union Street i Brooklyn med två huvudsyften: att utgöra en utställningslokal för hennes egen samling av föremål samt att vara Amerikas enda bibliotek tillägnat referensböcker över märkliga samlingar och märkliga objekt att fylla ett kuriosakabinett med.

Besökantalet inskränkte sig till kanske tjugo personer i veckan, men hon var inte ute efter att ta upp striden med den nakne cowboyn med gitarr på Times Square om förstaplatsen på listan över gratis sevärdheter i New York. Nej, hon ville skapa den ultimata miljön för den *verkligt* intresserade, inte predika för ett tusental mer eller mindre Sökande i fåfängt hopp om att omvända ett fåtal. Men som förväntat kunde inte heller hon avhålla sig från att öka besöksiffrorna – i grunden var hon ju trots allt själv inbiten samlare. Morbid Anatomy Museum slog upp portarna i Brooklyn 2013 och blev ett av New Yorks mest omskrivna besöksmål i media. Tre år senare slog museet igen.*

[Kommentar av grundaren av Wunderkammer AB:s Pensionskassa till fotografiet av dioramat med kattungar drickande te skapat av legendariske engelske konservatorn Walter Potter (1835–1918)] Han säger sig inte komma ihåg om fotografiet var en crowdfunding-bonus som ersättning för stöd till att museet skulle bli av – eller som tack för bidrag för att museet inte skulle tvingas läggas ned. Han blev under alla omständigheter glad när han mottog fotografiet eftersom han vid denna tid inte kunde se sig mätt på kattungar på YouTube. Särskilt mycket uppskattade han de filmer där en ensam kisse försiktigt introducerades för att inte göra dess nya ägares befintliga äldre sura katt svartsjuk, hur kattungen fick tillbringa de tre första dygnet i ett separat rum, enträget stickande sin näpna tass under dörren för att dra till sig uppmärksamhet.

TO ORDER a book from this catalogue, or to ask anything about any item, please send an email to info@bjorckborjesson.se

All books are first editions, complete and in good antiquarian condition, unless otherwise stated.

Prices are in Sterling. Postage and insurance are extra.

Payment is to be made by direct bank transfer or by PayPal.

Books may be returned for any reason within fourteen days of receipt after our confirmation.

Safe return shipment is buyer's responsibility.

Institutions may arrange billing to suit their needs.

All transactions are made under Swedish law.

VAT Number: SE556521118101

Björck & Börjesson Antiquarian Booksellers

Västra Kronbergsgatan 12, 453 33 Lysekil, Sweden.

Instagram: [bjorckborjesson](https://www.instagram.com/bjorckborjesson)

Web: bjorckborjesson.se